

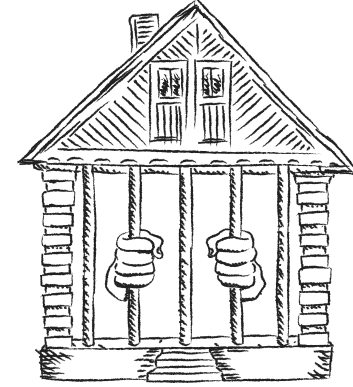
Evim

RUQƏYYƏ KƏBİRİ

Roman

Əziz yazarımız Fəriba xanım Vəfi və hörmətli yazarlar Rəhim Rəisniya, Bayram Sadiqi, Kiyan Xiyav, Miəli Seyid Salamat, Saleh Ətəyi, Rza Kazımi, Hamid Əhmədi, Valeh Şiri, İlqar Müəzzinzadə Xiyavi və Qadir Cəfəri cənablarına yazdığım əsəri yayımlanmadan öncə oxuyub fikirlərini mənimlə paylaşdıqları üçün dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Xüsusilə, bu əsərə məsul bir redaktor kimi yanaşan Bayram Sadiqi, Hamid Əhmədi və İlqar Müəzzinzadə cənablarına sonsuz təşəkkürlərimi çatdırıram.

Ruqəyyə Kəbiri

Qapı çırpılıb bağlandı. Arxaya döndüyündə ikigözlü dəmir qapı bir aşağı, bir yuxarı ona baxırdı. Gözlərinin biri təpəsində, o biri isə ayağındaydı. Qapının bu dördbucaqlı gözləri bağlı olsaydı belə, yenə ona dünyanın ən qorxunc gözləri kimi gələcəkdi. Müvəqqəti saxlanıldığı kameranın qapısının isə bir gözü var idi; o da təpəsində idi. Tərpənmədən qapının önündə donub qalmışdı. Gördüklərinə inana bilmirdi. Qərəni burada görmək... Özü də heç təxmin etmədiyi bir yerdə...

“Özüydü! Yoxsa ürəyim yersiz döyünməzdi. Qıvrım tükləri, qaş-gözü, duruşu heç dəyişməmişdi. Abacı demişkən: Qərə Xan idi. Yenə yetim uşaqlar kimi qollarını sinəsində çarpazlayıb dayanmışdı. Saç-saqqalı heç də üzünə yaraşmırdı. Heç boy-buxun da atmayıb! O duruşuq... Səhv etmirəm. Lap elə özüydü ki, var. Abacının Qərə Xanı idi, Qərə!..

Nə bilim! Bəlkə də səhv edirəm?! Utanıb, çəkinməseydim, əyilib üzünə, gözlərinə yaxından baxardım. Gözlərindəki qarqara oynayan bəbəklərini bir daha görə bilsəydim... Necə də onun nəmli gözləri, doğma baxışları üçün darıxmışam. Yooox... Səhv edirəm. Onun burada nə işi ola bilər? Abacı izin verməz Qərə Xanın ayağı belə yerlərə dəysin. Amma özüydü, Qərə idi, Qərə...”

Dəmir qapı açıldı. Onu kameraya gətirən qadın nəzarətçi əlindəki başmaqları qapının ağzından onun üstünə tullayıb: “Başmaqların yaddan çıxıb!”-dedi.

Hövsələsiz halda əyildi ki, kikerz markalı ayaqqabılarının bağını açsın. Düyünləri açarkən bağı tərsinə çəkdiyindən bağı düyün düşdü. Nəzarətçi bir ayağını götürüb, o birini qoyurdu. Tualet qapısında növbə gözləyirmiş kimi bir halı vardı. Qaşlarını çatıb hirsələ, ona “Tez ol!” – deyərək əmr etdi. Canına vəlvələ düşdü. Həyəcədən əl-ayağını itirdi. Dırnağıyla düyünü açmağa çalışdı. Həbs olunandan bəri dırnaqlarını tutmamışdı. Nəzarətçinin dayandığı yerdə qımıldanması onu daha da karıxdırırdı.

“Hələ nə yaxşı ki, dırnaqlarım uzundur...” Fikirləşdiyini nəzarətçiyə demək istəsə də, susdu. Nəzarətçi yenidən qışqırdı: “Bə nə oldi? Bir düyünü aşmağa da başarığız yoxdınız?... Yazıx analarız... Hələ mənə hər oyundan çıxıllar... Pox yeməliyə bax!..”

Düyünü açmağa çalışarkən, gözaltı qapıdan başını içəri uzadan nəzarətçini süzdü. Nəzarətçi qara yaylığının uclarını qulaqlarının arxasından yığıb təpəsində düyünləmişdi. Qara gözləri, alınmamış qaşlarının altında əsəbi, kədərli və üzüntülü görünürdü. Tütünlə alışqanlıq olan adamlar kimi, dodaqları göm-göy göyərmişdi. Buzumtul paltarının düymələri açıq idi. Qara buluzunun üstündən belinə yaşıl rəngli şal bağlamışdı. Dizlərinin altındakı ağ-qırmızı rəngli tumanbağı qalın, qara corablarını sürüşüb düşməkdən saxlamışdı.

Nəhayət ki, düyünü açdı. O biri tayın da bağını açarkən, düyün salmasın deyərək daha diqqətli davranırdı. Ayaqqabılarını nəzarətçiyə verdi. Ayaqları soyuq sementin üstündə üşüdü. Qadın qapını örtərkən, “dömpayılının pulunu da fab-sabunla birləşdə hesablarıx”-deyib çırpırdı. Zərbədən beyni guruldadı. Sementin bütün soyuğu yavaş-yavaş canına hopurdu. Dil-dodağını büzüb, nəzarətçinin dediyi sözü təkrarladı: “Pox yeməliyə bax!..”.

Müvəqqəti saxlanma yerindəki nəzarətçilərin hamısı kişi idi. Orada qalarkən, Kikerzlərini almamışdılar. Sorğuya apararkən, tu-

aletə gedərkən, hətta hamama da Kikerz ayaqqabıları ilə getmişdi. İndi başmaqları geyinərkən düşündü: “Məlumdur! Heç buradan xilas ola bilməyəcəm. Yox... Yox... Xilas olacağam! Olmalıyam. Amma başmaqlarımı da aldılar!.. Yoxsa elə ona görə ənquştüniqari elədilər?!. Yooo... Qurtulacağam. Buranı düşünməyəcəyəm. Dözməyin tək yolu buradan getməyi düşünməkdə. Divarlara baxmayacağam. Atılıb-düşəcəyəm. Gündə üç dəfə idman... Hələ deyəcəyəm mənə kitab da gətirsinlər...”

Dəmir qapı gözlərini bərəldib ona baxırdı. “Bu qorxulu qapıdan daha qorxmayacağam. Nə edər bilərə ki!..” Üzünü tağa yapışmış pəncərəyə tutdu. Orada biriləri var imiş kimi danışmağa başladı. Səsi kameranın səssizliyində əks-səda verib özünə qayıtdı. “Özü idi! Mümkün deyildi ki, mən Qərənə tanımayım. Hətta neçə il görməsəm belə... Elə bil ki, bağdan köçməkləri dünən idi.”

Yaşıl başmaqlara baxarkən, gərginliyini unuttu. Dodağı qaçdı: “Lap elə ona verdiyim başmağın rəngindədir... Heç bilmədi ki, bacımın başmağının tayını ona verdim”.

Yenidən baxışlarını pəncərəyə zillədi. Bağ günlərinin xatirələri salxım-salxım aşağı sallanırdı...

Abacı əşyalarını həyət qapısının yanına yığmışdı. Həyətin qadınları onun boş otağına toplaşmışdılar. On altı yaşlı Qərə onunla birlikdə palıd ağacının altında oturmuşdu.

- Baba, başmağının bir tayını mənə yadigar verərsən?

Başını qaldırdı. Qərə ilə baxışları toqquşdu. Ürəyindən keçən sözü ona demək istəsə də, vaz keçdi. – Sən dəlisən, dəli! – deyib, otaqlarına sarı qaçdı...

Kameranın ortasında nəzarətçinin verdiyi başmaqlar da ayağında dayanmışdı. Qərənin hələ də palıd ağacının altında oturduğunu görüb dodağı qaçdı.

- Necə də qıpqırmızı oldum! Bəndləri qırılmış, cırıq başmaqlardan utandım. Qaçıb bacımın başmağının bir tayını ona gətirdim. Nə bilim?! Bəlkə də başa düşdü. Buna görə üstümə çox gəlmədi.

Gözü başmaqlarında qala-qala öz-özünə fikirləşdi: “Amma anam bacımı necə danladı... Neçə gün birlikdə bağın həyətinin bütün dəlik-deşiklərini ələk-vələk elədik, axtardıq, di gəl ki, başmağın bir tayı tapılmadı ki, tapılmadı. Hətta təndirxanaya belə baxdıq. Təndirxana...”

Təndirxananı düşündüyündə, qəhərlənib kövrəldi. Fikrini oradan yayındırmağa çalışdı. Başmaqları geyinərkən bir daha harada olduğunu xatırladı. Təndirxanada keçirtiyi ehtiraslı anlarını, başmaqların xatirəsi, palıd ağacı, bağ həyətinin şirin günləri qonaq kimi dörd divarın dörd bucağından ona sarı üz tutmuşdular. Xatirələrinin ona qonaq gəlib düşüncələrindən önə keçməsinə təbəssüm etsə də, məchul əllər ürəyini sıxdı. Ətrafındakı divarların üstünə gəldiyini hiss etdi. Divarların ortasında qalib əzilməkdən qorxdı.

İstintaq otağında divarla üz-üzə oturmuşdu. Otağı və ətrafını fikirləşməməyə çalışdı. Nə soruşub, nə dediklərini, nə götürüb-qoyduqlarını bir də düşünmək istəmirdi. Bütün gücünü topladı ki, fikrini başqa yerə yönəltsin. Diqqətlə çevrəsinə göz gəzdirdi. İlk olaraq, kiçik bir əl-üz yuyanın kənarında düzəldilmiş unitazı gördü. Bura unitazdan bir addım kənarında yerə salınmış boz rəngli palaz, üstündə balısla ədyal və kameranın bəzi əşyalarından ibarət idi. Qadınlar bölməsinin iş otağında müvəqqəti saxlanma təcridxanasında verilən örpəyi, gözlüyünü saatıyla birlikdə geri aldılar. Verdikləri bez paltarlar divar və yerin boz rəngli sement döşəməsi ilə uyğun gəlirdi. Kameranı eninə-uzununa addımladı. Qapıdan divara qədər addımlarını saydı. Bir... İki... Üçüncü addımında başmağı divara toxundu: - Bir az kameradan böyükdür. – dedi. Keçib palazın üstündə oturanda altındakı sementin soyuğu canına sızdı. Payızın üçüncü ayı idi. Dekabr ayında havanın isti olacağını heç xəyal da etmirdi. Oturduğu yerdən məhkumların toxunmaması üçün qızdırıcının üstünə dəmir qəfəsdən əlini içəri saldı. Qızınmaq məqsədilə əlinə dəmirə vurmağıyla geri çəkməyi bir oldu. Dəmirin soyuqluğundan əli donmuşdu. “Kaş ki, elə müvəqqəti saxlandığım yerdə qalardım. Hər nə olsa da, ora bu qədər saxta deyil”.

Sementin soyuğu Baldırlarını dondursa da, fikir vermədi. Səs hələ də beynində uğuldayırdı.

- Çəççəşm! Bəndini aç, stulun üstünə qoy. Aşağı en!

Onu gətirən təcili yardıma bənzər maşının arxa qapısı açılarkən eşitdiyi səs ona o qədər doğma gəldi ki. Səsin sahibini tezliklə görsün deyə, qandallı əlləriylə gözlüyünü açmağa çalışdı. Gözlüyün düyününi açar-açmaz çəkib başından çıxartdı. Qaranlığa alışan gözləri işıqın təsirindən qamaşdı. Gözlərini ovuşdurarkən qandal burnunun ucuna toxundu...

Maşının arxa qapısının önündə qollarını sinəsində qıfıllayıb dayanmış gənc oğlanı görəndə yenidən gözlərini ovuşdurdu.

- Qərə?!

Dilinə gətirdiyi adı xirtəyindəcə boğdu. Dilini dişlədi. Gözləri yaşardı. Ağlamırdı; ancaq ağlayan kimi idi. Qandallı əlləriylə örpəyindən yapışdı. Oğlana baxmadan ayaqlarını uşaqlıq çağlarında, Qərə ilə birlikdə pəncərədən aşağı sallayan kimi, maşının arxa qapısından aşağı salladı. Ayaqları yerə toxundu...

Uşaq vaxtı nə qədər etsəydi, ayaqları Qərəninki kimi yerə dəyməzdi. Bir an bağ həyətinə arxayınılıqla oturub, ayaqlarını yellətməyi gəldi. Qərəni palıd ağacının kötüyünə dayaqlanıb kitab oxuyan, Abacını pilləkanda oturub saçlarını darayan, anasını hovuz kənarında teşt içində paltarları çəngələyərkən izləməyi arzuladı.

Maşından aşağı endiyində, gözü oğlanın çəkmələrinə sataşdı. Çəkmələrin bağı elə sıx bağlanıb düyünlənmişdi ki, boğazını qəhər basdı. Çəkmələr gözündə böyüdü. Onunla üzbəüz dayanan oğlana qəzəblə baxdı. Çəkmənin zərbəsindən göyərmiş köksü gicişdi. Oğlan onu görmürmüş kimi uzaqlara baxırdı. Bağ kimi bir həyət idi. Göz işlədikcə qovaq ağacları uca divarın önündə səf bağlayıb göyə sarı uzanmışdılar. Həyət bağın həyətinədən neçə qat böyük idi. Bağ həyəti kimi çevrəsini xana-xana binalar dövrələməmişdi. Üstəlik üç qat binanın həyətə açılan pəncərələrinin hamısı tikanlı məftillərin arxasında qalmışdı. Bağ həyətinin pəncərələri məftilli deyildi. Yoxsa Qərə ilə

birlikdə necə pəncərədən girib qapıdan çıxmaq olardı ki?!

Yaylığını açıb palazın üstündə uzandı. Gözü tağa dayanmış məftilli pəncərəyə toxunduqda, dilində bir söz doğuldu: “Quş uçmaz, karvan keçməz... Quş uçmaz, karvan keçməz... Quş uçmaz, karvan keçməz... Quş uçar... Karvan da keçər...”

Uca səsle pəncərəyə sarı bağıraraq, - “Uçar... Uçar... Uçar...” – dediyində, pəncərə açıldı.

“Uç” sözü dilində qurudu. Sıçrayaraq qalxıb oturdu. Yaylı-ğışılı ilə saçını örtmə belə, yenə qoca nəzarətçinin çirkin əlləri gözünün qarşısında havada oynarmışcasına dayandı. Canına üşütmə düşdü. O qorxulu, səsini boğazında boğduğu gecədən bəri, hörüklərində tikan bitmişdi. İndisə yuxarıdan hansısa tanınmaz gözlərin onu izlədiyini hiss edirdi.

Müvəqqəti saxlanma təxridxanasındakı kamera isti idi. Qızdırıcıdakı isti suyun lülələri iki metirlik kameranı elə qızdırırdı ki, hərdən soyunub çırıl-çılpaq oturmağı gəlirdi. Nədənsə hər dəqiqə qapının təpəsindəki gözdən izləndiyini hiss edirdi. Qoca nəzarətçi növbədə olduğu günlər gecə vaxtı qapının təpəsindəki gözdən deyil, qapını açıb oturacağını qapının önündə qoyub oturardı. O isə nəzarətçiyə fikir vermədən, inadçı bir qız kimi başını örtməzdi. Sorğuya apardıqlarında gözlərini parça gözlüklə bağlayıb, saçını ağ mələfə ilə örtərkən mələfəni açıb yerə atmağı gəlsəydi belə, başıörtülü getməyə məcbur idi. Sorğunun əzab, stresləri bir yana, ora aparıldığı günlər korlar kimi nəzarətçinin arxasınca yeriməyin yasını tuturdu. Nəzarətçi kəndirin bir ucunu onun əlinə verərkən, bir ucundan özü tutardı. Heç bir yeri görmədən, onun arxasında sürünməyə görə özünə acığı tuturdu. Ürək-dən kor olmağını arzulayırdı. Korların ağ əsasını əlində tutub, taqqataq yerə vura-vura azad bir insan kimi yeriyib, əsanı nəzarətçinin başına taqqılatmaq istəyirdi. Addımlarının sürətini nəzarətçinin sürəti ilə bərabərləşdirməli idi. Nəzarətçi asta yeriyəndə, o da asta yeriməyə məcbur olurdu. Hər dəfə salonların, qapıların aralığından keçərkən, “burada keçid var, diqqət elə yığılma” – dediyində, əlindəki kəndiri

nəzarətçinin boğazına dolaşdırıb onu boğmaq istəyirdi. Bağırib-çığırmağı gəlirdi. İçində üsyan doğulsa da, yazıq, çarəsiz korlar kimi getməyə məcbur qalırdı.

Sorğu otağına aparılarkən, fikrini içindəki sirlərindən yayındırmaq istəsə də, nədənsə hər dəfə bağ həyətində oynadıqları oyunlar xəyalında canlanırdı...

Gözübağlı oyununu düşünürdü. Qonşu qızlarıyla birlikdə, ələ-ələ yapışmış, ortadakı gözü bağlının dövrəsinə fırlanardılar. Gözü bağlı olan kimi tutub qucaqlasaydı, yerini onunla dəyişərdi. Həmişə onca qızın içində tək bir oğlan olduğuna görə, oyunun birinci gözü bağlısı Qərə olardı. O isə özünü gözü bağlı Qərənin açıq qollarına buraxmaqdan xoşlanardı. Dərd orasında idi ki, oyunun gözübağlısı o olduğunda, Qərə əlçatmaz olardı.

Bağlı gözləri ilə nəzarətçinin arxasınca süründüyündə, özünü qandallanmış bir quzu kimi hiss edirdi. Bağ həyətində yenidən gözübağlı oyununu oynamaq, sərbəst qaçmaq, atılıb-düşmək, özünü Qərənin qollarına buraxmaq üçün darıxırdı. İndisə Qərəni burada görmək... Havanın şaxtası açıq pəncərədən içəri sızır. Soyuq asta-asta canına ilişir. Yerindən qalxıb pəncərənin baxış dairəsindən uzaqlaşmış, qapının önündə dayandı. Yumruğuyla qapıya döydü: Danq... Danq... Danq... Səs kameranın səssizliyində divarlara çarpıb, qulağının pərdəsini titrətdi: Danq... Danq... Danq...

Qapının arxasından cavab gəlmədiyində, yenidən qapını yumruqladı: “Sən Allah, bu pəncərəni bağlayın...” – deyərək bağırdı. Barmaqlarının ucundakı cövhər izləri mıx kimi gözünə batdı. Dəmir qapı buz kimi idi. Şaxtasının soyuqluğu adamı yaxınlığında dondururdu. Təxridxanadakı isti kameraya geri dönmək istəyirdi. Yumruqlarının səsinə cavab verən olmadı. Nədənsə qapının arxasında birilərinin olduğunu hiss edirdi. Qulağını qapıya dayadı. Dəmir qapı buz kimi qulağına yapışdığına geri çəkildi. Qulağı qapının şaxtasından od tutub yanırdı. Qapının yuxarısındakı gözdən bayıra baxa bilsin deyərək pəncərələri üstə qalxıb boylandı. Göz qapalı idi. İçəridən açılış da deyildi. Əyilib

qapının aşağısındakı gözü yoxladı. O da bağlı idi. Geri dönüb palazın kənarında dayanıb açıq pəncərəyə baxdı. Məftillərin arxasında, pəncərənin çərçivəsi boyunca işıq görünürdü. Işıq kameranın kimi deyildi...

Şəklini çəkmədən forma geymiş, əlcəkli nəzarətçi onun üzünə baxmadan balaca bir açarla biləyindəki qandalı açdı. Biləyinin qızarmış yerini ovuşdurmağa belə macal vermədi. Əlindən tutaraq barmaqlarını bir-bir möhürün qara cövhərinə sürtüb kağızın üzərinə basdı. Kağız üzərində barmaqlarından hər biri digərindən fərqli iz buraxırdı. Kağızın ağılığında durğun suya atılmış daşın təsirindən ləpələnən suya oxşayırdı barmaq izləri...

Cövhərli barmaqlarına baxdıqca, özünü sürüdən ayrı düşmüş, qurban payına seçilmiş quzu kimi hiss edirdi. “Bəlkə də quzu yox, onu qurbanlığa aparılan qoyun kimi nişanlayırdılar” - deyə düşündü. Dönüb pəltək nəzarətçiyə baxdı. Bir daha Qərənin nişanlarını onda axtardı. O isə öz ab-havasında idi. Qapının önündə durub, ona baxmadan fikrə dalmışdı...

Bağ həyatında, havanın nəfəsi kəsən istisində, hamı günorta yuxusunda ikən Qərə ilə birlikdə merkukrum adlı dərmanla kibrit qutularının içində topladıqları çəyirtkələrə qırmızı nişan qoyardılar. Qərə çəyirtkələri bir-bir kibrit qutusundan çıxardıb qanadlarından tutardı. Qurumuş ot-ələflərin içindən nazik çöp tapıb çəyirtkənin ağzına qoyardılar. Sonra da öz işlərinə ürəkdən şaqqanaq çəkib gülərdilər. Qərənin kefi saz olanda, çəyirtkənin qanadlarını qopardıb ayaqlarına ip bağlayardı. Onu hirsəndirmək üçün mətbəxdən oğradığı kibriti çəkib çəyirtkənin ağzındakı çöpü alışıdırmaq istəyərdi. “Siqareti alışıdırıram” – deyərdi. Sonra da çəyirtkənin cızıldamasını görməsin deyə gözlərini yumardı. Qərə pıqqıldayıb gülərdi:

- Gögögördün qoqqoqqorxaxsan! – deyib, kibriti söndürərdi.

Baxışı nəzarətçinin üzüylə barmaqlarının ucundakı boya arasında sərgərdan qalır. Gah cövhərli barmaqlarına, gah da qapının önündə dayanan oğlana baxır: “Yox, səhv etməm. Qərədi!.. Lap özü-

dür... Bir belə oxşarlıq olmaz ki... Bəlkə də səhv edirəm? Yooo... Bu oğlan Abacının Qərə Xanı deyil... Əgər Qərədirsə, niyə mənə baxmır?.. Bəlkə mənə tanımayıb? Çəyirtkələri yadından çıxardıb yoxsa? Yooo. Lap özüdür. Bəlkə elə o da bu an çəyirtkələri düşünür? Onlara necə nişan qoyduğumuzu... Qanadlarını qırdığımızı. Ayaqlarına ip bağladığımızı... Niyə mənə baxmır? Baxırsa... Bəlkə də mənə unudub. Başımdakı örpəyi açsam necə? Bir nişan. Hə... Nişan. Bir nişan... Ona necəsə özümü tanıtdirməliyəm; yoxsa mənə heç tanımayacaq!” Əlcəkli məmur nişanlı kağızları miz üstünə buraxıb, mizin çəkmə-cəsindən üzərinə nömrə yazılmış dəmir parçasına bənzər vərəqi götürərək, boyunbağı kimi onun boynuna saldı. Pəltəkdilli oğlansa başı aşağıda, baxışını yerə dikmişdi.

“Tərpənmə! Eynəyini götür, qabağa bax!” Önünə baxdığı anda, kamera flaş vurur. Bir yox, iki yox, üç dəfə... Nəzarətçi dayandığı yerdən səsləndi: “İndi dön, nömrəni salım”.

Dayandığı yerdə geriye döndü. Fikri arxasında dayanmış oğlanda idi. Əlcəkli nəzarətçi yenidən dedi: “Qulağını yaylıqdan bayra çıxart”.

Nəzarətçinin nə dediyini başa düşmədi. Keyimiş kimi ona baxırdı. Nəzarətçi əsəbi halda əlini qulağına apardı: “Qulağını deyirəm. Baaa, qulağını”.

İxtiyarsız dönüb pəltək oğlana baxdı. Oğlan əli ilə öz qulağını tutub, ona işarə etdi: “Quququlağını yaylıqdan bayra çıxart... Şəklini çəkmək üçün... Əksini salmaq üçün...”

Kameranın flaşının işığı yaylığından çıxmış qulağının üzərində girdə işıq salmışdı. Səs qulağında cingildəyirdi. Qərənin səsi idi, yoxsa pəltək oğlanın, bilmirdi. “..Əks salmaq üçün... Əks salmaq üçün...”

Bağ həyatında də şəkil çəkmişdilər. O şəkili yadına salmağa çalışdı. Heç bir şey xatırlaya bilmədi. Ancaq bağ həyatında şəkil çəkdiqlərini bilirdi.

Nəzarətçi yenə səsləndi:

İndi də sol qulağını.

Dönüb cavan oğlanla üzbəüz durdu. O da başını aşağı salıb, onun baxışlarından çəkindi. Yaylığını sol qulağının arxasına verdiyində, işarət barmağı qulağının dibindəki qəhvəyi xalına toxundu. Nişanı tapmışdı...

Palıd ağacının altında palıdları odda qovurarkən, Qərənün kömürdən qaralmış barmağı onun xalına toxunmuşdu:

- Ağrıyır? – deyə, soruşmuşdu. Sonra barmağı xalın üzərindən sürüşüb dodağına toxunmuşdu...

Yerindən qalxıb oturdu. Dizlərini qucaqladı: “Səhv edirəm. Qərə deyil. O olsaydı, qulağımdakı xalı xatırlardı... Odda qovrulmuş, qabığı yarılmış palıdları... Palıdları xatırlamasaydı da, heç olmasa kömürlü əllərinin izini...”

Barmaq izlərinin alınması prosesi bitincə, Qərənün əkiz tayı kimi oxşarlığı olan nəzarətçi ilə birgə yarıqaranlıq, dolanbac salonlardan keçilər. Gözündə parça gözlük, əllərində qandal olmadığına görə, özünü çevik və rahat hiss edirdi. Oğlansa bu dəfə ona baxmadan önündə deyil, onunla eyni sırada, eyni addımlarla gedirdi.

Mədrəsədən qayıdanda da, bəzən Qərə ilə birgə yollarını dəyişib, kimsə onları görməsin deyə dolanbac küçələrdən, dar küçələrdən keçib evə gəlirdilər. Qərə müəllimlərinə söz açardı. Mədrəsə dostlarından, kimin kimi sevdiyindən. Kimə sirr verdiyindən. Həmişə həyəcanlı sözlər danışanda pəltəkliyi daha da artırırdı. Ən sakit yerdə kitabını alıb, yazdığı məktubu kitabın içinə qoyardı. Sanki evdə, bağ həyətidə heç bir-birilərini görmürdülər.

Başını dizlərinin üstünə qoydu. Gilələr ixtiyarsız gözlərindən aşağı axdı. Barmağıyla göz yaşlarının izini silməyə çalışaraq dilucu mızıldandı: – Ağlamayacam. Ağlamayacam... Ağ...la...ma...ya...cam” – bağırırdı. Ağlamağı hönkürtüyə çevrildi. Göz yaşları burnunun suyuna qarışmışdı. Paltarının yaxasıyla burnunu sildi.

- Abacının Qərə Xanı idi. Səhv etmirəm. Lap özüydü. – öz-özünə deyərək, içini çəkdi. Gözü qapının yuxarı gözündə idi. Sanki

qapının başına bağırırdı: “Cəhənnəmə, gora ki, özüydi.. Ondan mənə nə? O hara, mən hara? Hər nə idi, bağda başa çatdı. Uşaqlıq oyunlarıydı. İndi o gör nə boyda, uniforma əynində. Mən də hansı daxmalarda... Axmaqlar kimi dərdimi unutmuşam, onu düşünürəm... Ağlımı itirmişəm... Dərdim başımdan tökülüb, canımın hayına qalmaq əvəzinə, hələ də qısır qalmış sevgiyə göz yaşı tökürəm... Qoy cəhənnəm olsun. Qərə də, Abacının Qərə Xanı da, pəltək nəzarətçi də, uniforması da... Lap elə bağ həyəti də... Çəyirtkələr də... Palıdlar da... Qulağıma asılan gilənar tanaları da...”

Gilənardan olan tanalarını xatırlayarkən, yenidən kövrəlib ağladı.

Gilənar fəslində qulaqları tanasız qalmazdı. Hər gün səhər Ceyranla birgə gilənardan qulaqlarına tana asardılar. Qonaq-bacı oynayıb, evcik qurardılar. Qolçaqlarına xırda parçalardan paltar tikərdilər. Qərə bağ həyətidə tək oğlan olduğuna görə, hərdən onların oyununa qatırdı. Tam da oyuna qatılmaq demək olmaz. Meyvələrini, şirnilərini yemək üçün onların oyunlarına qonaq gələrdi. Qonaq-bacı oyununda həmişə Qərəni Ceyrana qısqanardı. Onu evlərindən gətirdiyi meyvələrdən, yeməklərdən yeməyə məcbur edərdi. Qərə Ceyranın əlindən bir şey alıb yediyində, bir bəhanə axtarıb oyun pozanlıq edərdi. Hay-küy salıb, küsər, evciyi, qab-qacağı dağıdıb gedərdi.

Palıd ağacının kölgəsində palaz salıb, yun sapdan toxunmuş qolçaqlarını evcik süfrəsinin başında oturtmuşdular. Qolçaqlar otura bilmədiklərinə görə, arxalarına bir parça kərpic qoymuşdular. Qərənün ayağında oynatdığı top atılıb onun qolçağını yerə yıxdı. Ceyran pıqqıldayıb güldüyündə, o da Ceyranın qolçağını həyəətə tulladı. Ceyran yerindən sıçrayıb onun saçlarını yoldu. Tanaları qulağında əzilib, üz-gözü gilənarın qanına bulaşdıqda, evciklərini, yeməklərini, qab-qacaqlarını dağıdaraq qaçıb palıd ağacına sığındı. Hönkür-hönkür ağladı. İçini çəkərkən, Qərə əlində gilənar qarşısında dayandı:

- Aaaağlama. Babaaaabax. Sənə sırğa gətirmişəm. – dediyində, ikisi də gülüşdülər. Qərə tanaları qulaqlarına taxarkən, - “gögö-

göz yaşların gilənar rəngində olub!” – deyib, barmaqlarıyla onun göz yaşını sildi. Gilənarın qırmızısı üzünün hər yerinə yayıldı. Qərə, gilənarlı barmağını öz burnunun ucuna sürtdü...

Əlini burnunun ucuna sürtdü. Bumbuz idi. Burnunun suyu axmaqdaydı. “Yəqin soyuqdan qıpqırmızı olub” – deyə düşündü. Ovcunun içini burnunun ucuna qoydu. Burnunun ucu qızıxdı...

Yuxuya dalmış qapının aşağı gözü səssiz-səmirsiz açıldı. Plastik dibində bir azca paltar yumaq üçün təmizləyici tozu, bir qəlib sabun gözdən içəri atıldığında diskindi. Qalxıb plastiki əl-üz yuyanın yanına qoydu. Su kranının qırnasını burdu. Qırnadən su elə cansız axırdı ki, “İndi kəsiləcək” – deyə düşündü. Sabunu plastikdən çıxarıb, əllərini sabunladı. Su bumbuz idi. Kirli, sabunlu su əllərindən su yoluna axdı. Barmaqlarının ucundakı cövhəri təmizləməyə çalışdı. Əlləri buz kimi suyun altında üşüsə də, barmaqlarının ucunu əlüzyuyanın daşına sürtdü. Cövhərin izi barmaqlarından silinmədi. Sabunu barmaqlarının ucuna çəkib, yenidən əlüzyuyanın daşına sürtdü. Daş sürüşkən olsa da, cövhər barmaqlarından silinməmişdi. Cövhərli barmaqları mıx kimi gözünə batırdı. Çevrəsinə göz dolandırdı. Qəfildəm ağılna bir fikir gəldi. Sabunlu barmaqlarını yerin sementinə sürtdü. Barmaqları acışana qədər sürtməkdən əl çəkmədi. Əllərini buz kimi suyun altına tutduğunda, barmaqlarının ucu közə toxunmuş kimi acışdı. Yaş əllərini qoltuqlarının altına soxub qızdırmağa çalışdı. İsti-soyuq olan barmaqları daha bətər acışdı. Əllərini qoltuqlarından çəkib, ağızına tutub hovladı. Nəfəsinin buxarı gözünün önündə havaya yayılırdı. Barmaqlarına baxdığında, hələ də cövhərin izi bəlli idi.

Hava soyuq olsaydı da, içində bir yanğın üz verdiyini hiss edirdi. Susuzluqdan yanırırdı. Ovcunu su ilə doldurub içdi. Su torpaq dadırdı. Ağızını bir daha su ilə doldurub yaxaladı. Torpaq dadı ağızından çəkilmədi. Əlüzyuyanın yanındakı unitaza baxdı. Unitazın adını mədrəsə dostlarından eşitmişdi. Ancaq yaxından gördüyü ilk dəfə idi. Ondan necə istifadə edəcəyini bilmirdi. Əyilib yan-yörəsinə baxdığında, göyərmiş, yaralı köksündən sancı qalxdı. Bir an dərindən nəfəs

ala bilməyəndə, qorxdı. İndicə nəfəsi kəsiləcək deyə əlini köksünə qoydu. Handan-hana sancı azaldı. Unitazın qapağını qaldırdı. Dibində bulaq kimi su var idi. Qapağı qapadıb oturacaq kimi unitazın üstündə oturduğunda, birdən baxışları qapının yuxarı gözünə sataşdı. Qapının gözü onu izləyirdi. Yerindən hövsələsiz qalxıb, qapıya sarı qaçdı. Gözlük o andaca çırpıaraq bağlandı. Boylanıb ağızını gözə sarı tutdu: “Bu pəncərəni bağlayın...” – dedi. Qapının arxasından heç bir səs çıxmıdı. Barmağı ilə qapının gözünü qurdaladı. Göz bağlı idi...

Səhərdən tualetə getməmişdi. Küncdəki unitazı bir də gözdən keçirtdi. Ayaqlarını tualet daşının harasına qoyacaq deyə karıxıb qaldı. Unitaza aid mədrəsədə eşitdikləri gülməcələr yadına düşdü. Dodağı qaçdı. Ceyranın verdiyi təklifləri xatırladı. Əlüzyuyanın üstündəki plastikə baxdı. Elə isə içindəki təmizləyici tozunu hara töksün deyə bir daha gülümsədi.

Yenidən küncdəki unitazın qapağını qaldırdı. Tualetə gedib-getməyəcəyi haqqında bir qərarqəbul edə bilməyib qapağı örtüdü. Tualetə getməkdən vaz keçdi. Əllərini bir daha sabunladı. Geri dönüb, öz yerinə oturdu. Pəncərədən sızan soyuq hava canını üşüdüdü. Balışı qucaqlayıb, adyalı üstünə çəkdi. Divarın buz kəsmiş sementi kürəklərini üşütdü. Balışı başının altına qoyub uzandı. Üşütməsi daha artdı. Soyuc bütün canına hopdu. Qalxıb balışın üstündə oturdu. Adyalı burnunun ucuna qədər çəkdi. Adyal torpaq qoxuyurdu. Müvəqqəti təcridxanadakı adyalın isə tam özünkü idi.

Canının hayından saatlarca yerindən qalxa bilməyib, üzüstə düşdüyü yerdə qalmışdı. Parçalanmış dodağı adyala yapışmışdı. Ağız torpaq qarışıq, qan dadırdı. İndi isə torpaq qoxuyan palaz qanlı-qadallı günlərini ona xatırlatsa da, o günləri düşünməmək üçün özünə and içmək istədi. Abacının bir parça çörək qopardıb, “bu çörəyə and olsun” deməyi yadına düşdü. And içmək üçün çörək olmadığına görə fikrindən vaz keçdi. Bir az fikirləşdi. Özünə söz verməli idi. Yoxsa hər dəqiqə o qorxunc xatirələr kabus kimi onu izləyəcəkdi. Ancaq and içməli idi. Birdən anasının and içməyini xatırladı. Anası azana and

içərdi. “Bu azanın sahibinə and olsun” - deyərdi. Hələ azanın oxunmasına var idi. Anası, bacısı üçün darıxdı. Öz-özünə “darıxmalarım and içəcəyəm”-deyib gözünü yumdu. Uşaqlıq çağlarında dua etdiyi kimi, ədəb-ərkanla and içdi: “Darıxqanlığıma and olsun ki, qanlı-qadali günlərə fikir verməyəcəyəm”-dediyində, anasıyla bacısının üzüntülü görüntüləri film lenti kimi gözləri önündə canlandı.

Təkadamlıq kamerada dözmək üçün yalnız xoş xatirələri xatırlamalı idi. Adyalı başına çəkib, özü-özüyə mızıldanmağa başladı. Adyalın altından boğumtul səsi eşidilirdi:

Mən yanmasam əgər

Mən yanmasam əgər

Mən yanmasam əgər

Mən yanmasam əgər

Hansı alovlar

Hansı alovlar

Alovlar... Alovlar... Alovlar...

Adyalın altında isti nəfəsi burnunun ucunu isitdi. İsti xoşuna gəlirdi. Damarlarında dolaşan qan yanaqlarına qalxmışdı. Yanaqları atəşli idi. Gözlərini yumdu.

Yay günlərinin biri idi. Həyətin şimalından axan çeşmənin kənarında, gilənar ağacının yanında palazlar sərilmişdi. Kömür samovarı pıqqapıq qaynayırdı. Uşaqların çığirtısı, gülüşü həyəti başına götürmüşdü. Həyətin dörd dövrələməsində olan qonşu evlərin qadınları göy-göyertidən, çeşid-çeşid meyvələrdən ortalığa düzüb, yeyib-içir, gülüb-danışdırlar.

Səhərgül xanım sinəsi xıS-xıS xıSıldaya-xıSıldaya gəldi. Oturub dərindən köks ötürdü. Bəzək çantasını yerə qoyub çadrasını açdı. Yanaqları qırmızı almaya bənzəyirdi. Abacı gilənar ağacının altında oturmuş Qərəyə tərəf dönərək dedi:

- Qərə Xan! Burada neynirsən? Yeri get oynamağına daa!

Qonşu qadınlardan biri uşaqları yanlarından qovdu. Qaşalan gəldiyində, qadınların hamısı yığılıb növbə ilə ortalıqda ybaşlarını

yastığa qoyub uzanardılar. Səhərgül xanım qadınların üzünə kirşan yaxardı. Sonra barmaqlarına doladığı ipi qadınların üzlərində elə ustalıqla oynadardı ki, ipdən xırç-xırç səsi qalxsaydı da, üzlərindən bir damcı belə qan çıxmazdı. Qaşalanın əlinin altından çıxan qadın saxsı piyalədə hazırlanmış vəsmədən qaşlarına çəkərdi. Vəsməni yuyandan sonra, qadınlar qaşalanın çantasındakı bəzəkləri üzlərinə, dodaqlarına yaxıb, gözlərinə sürmə çəkərdilər. Hər dəfə sürmənin mülçüyünü gözlərinin içində gəzdirdikcə, mülçük gözlərinə batacaq deyə ehtiyat edərdilər. Hərdən bir artıq qalan vəsmədən qızcıgazların qaşları çatma olsun deyə, onların da qaşlarının ortasına çəkərdilər.

Səhərgül xanım onun qoluna ip saldığı günə qədər qaş almaq onun üçün müqəddəs bir ənənə kimi idi. Səssiz-səmirsiz oturub bu ənənəni izləyərdi.

Anası ortalıqda uzanmışdı. Səhərgül xanım sap salmazdan əvvəl ənliyi onun üzünə yaxdı. Anasının üzü gəc kimi ağappaq oldu. Həmişəki kimi, barmağını ənlilik-kirşana sürtüb üzünə yaxsın deyə, ürəyindən qanlar axırdı. Qərə palıd ağacının altında təkbaşına oturmuşdu.

Qaşalana göz qoya-qoya onun sandığa oxşar çantasının yanında oturdu. Gözaltı içində nə var deyə çantanı süzdü. Səhərgül xanım “nə axtarırsan Qərə bala?! Gəl sən də üzünə sap salım!”-deyib güldü. Qadınlar da onunla birgə gülüşdülər. Anası - üzünə yox, qolunu sapla, a Səhərgül xanım! Da yadında qalsın ki, bu qədər özündən böyükklərin yan-yörəsində fırlanmasın. – dedi.

Özünə gəlməyə fürsət tapmamış Səhərgül xanımın barmaqlarına doladığı ip qolunun dərisində xırçıldayıb, tüklərini qopartdı. Ağrının gücündən qolunu çəkib qışqıraraq, palıd ağacının altına qaçdı. Onda gülə-gülə torpaqlı barmağı onun qolunun tüksüz yerinə çəkdim:

- Sən dəlisən, dəli!

Qərə qolunun tüksüz, qızarmış dərisinə toxununca, sanki kömür közü basdılar qoluna!

Üşümək istəmir. Həyətdən kameranın şaxtalı havasına dönmək istəmir. Üşütmə canına elə hopub ki, torpaq iyi verən palazda canınıqızdıra bilmir.

Gözlərini açdı. Palıd ağacının əvəzinə sement divarların əhatəsində dəmir qapının gözləri sanki ona göz bəreldirdi. Pəncərədən sızan soyuq başının kasasınacan gizildədirdi.

Yerindən qalxıb başmaqlarını geyindi. Arxasını dəmir qarıya çevirdi. Mədrəsədə qızlarla birlikdə idman istəyirmiş kimi kameranın ortasında dayanmışdı. Qızları bircə-bircə yadına saldı: Sara, Nərgiz, Azər, Ceyran. Hamısının orada olmağını arzuladı. Ceyrandan başqa qızların heç biri kameraya gəlmədi. Ceyranın başqa dünyadan dönüb, onun yanında dayanmağına heç təəccüblənmədi də. Elə bil qonşu kameradan çıxıb birlikdə idman etmək üçün onun yanına gəlmişdi. Ceyran həyatda olmasaydı da, bu an ikisi də birlikdə mədrəsənin günəşli həyatında idilər. Ceyrana baxıb gülümsədi. Ondan qabaq əllərini qabağa uzadıb, “bir” dedi. Sonra çevrilib Ceyrana baxdı. Pıqqıldayıb əllərini yuxarı qaldırdı: “İki”. Ceyran da ona gülümsəyərək, “üç” dediyində, ikisi birlikdə qollarını sağa, sola açdılar. Dörd dediyində, əllərini aşağı saldılar. Yenidən bir dediyində ikisinin də barmaqlarının ucu sement divara toxunsa da, yenidən fikir verməən saymağa başladılar: iki... Üç... Dörd... Bir... İki... Üç... Dörd... Bir... İki... Üç...

Atılıb-düşdülər. Əyilib-qalxdılar. İdman canlarını qızdırdı. Daha üşümürdü. İpsiz ipatdı oynadıqlarında Ceyran elə uca səslə güldü ki, birdən-birə qəhqəhəsi əks-səda verdi. İkisi də diskindi. Dönüb arxasına baxdığına, qapının aşağı gözü açıq idi. Gözdən bir yemək qabı içəri buraxılıb bağlandı. Gözünü qapının gözündən ayırdığına, Ceyran mədrəsənin günəşli həyatını də özüylə götürüb getmişdi...

“Deməli, günorta azanının vaxtıdır.”-deyə düşündü. Təcridxananın səsgücləndiricisindən günorta azanı səslənən kimi, qapını açıb içəri yemək qoyardılar. İndi isə azan səsi eşidilmədən, yemək qapıdan deyil, gözdən içəri qoyulurdu. Təmizləyici tozuyla sabunu aşağı gözdən içəri buraxdıqlarında fikir verməmişdi. Hələ indi-indi aşağı gözün

nə üçün olduğunu başa düşürdü.

Acından ürəyi ovulurdu. Yemək qabını götürüb Gözün önündən yemək qabını götürüb palazın üstündə oturdu. Baldırları üşüdü. Balışı altına qoydu. Üç bölümlü dəmir yemək qabının bir bölümü boş idi. Birində əl boyda çörək, o biri gözdə isə aşabənzər bir yemək var idi. Aş deyildi. Göy-göyertisi də yox idi. Qaşığı yeməyin içində o yanbu yana dolandırdı. Yer kökü, kələm, lobyə və xırda doğranmış yeralmaları qabın içində qaşığın hərəkətinə uyğun olaraq ölü balıqlar kimi fırlanırdılar. Bir parça çörək qoparıb ağzına qoydu. Çörək torpaq daırdı. Yeməkdən bir qaşığı ağına aparmaqla az qaldı ki, ögüsün. İliq, dadsız-duzsuz kələm-lobyə ürəyini bulandırdı. Müvəqqəti saxlandığı təcridxananın kişmiş-plovunu, lobyə-çilovunu arzuladı. Qaşığı yeməklə doldurub, yuxarıdan qabın içinə tökdü. Yenə bir qaşığı götürüb bu dəfə bir az yuxarıdan qaba tökdü. Bacardıqca əlini yuxarı qaldırıb, qaşığı-qaşığı yeməyi yuxarıdan qabın içinə tökdü. Sulu yemək köpüklənərək şırıltı səsi çıxarırdı. Şırıltı səsini eşitdikdə, işəmək hissi ona qalib gəldi. Budlarını bir-birinə sıxdı. Qabdan sıçrayan damcılar palazın üzərində yaş nöqtələr buraxırdı. Qaşığı bir daha doldurdu...

Dəfələrcə Qərəni gizlicə izləmişdi. Onun ayaqda işəməsinə təəccüblənmişdi. Amma heç vaxt yaxına gedib baxmağa cürət etməmişdi. Yalnız şırıltı səsini eşitmişdi. Hələ də Qərənin niyə tualetə yox, ağacların dibinə işəməyinin səbəbini bilmirdi. Bir dəfə sürüşərkən, tərbiyəsizlikdə deyə sözünü dilinin ucundan udmuşdu. Ağacların dibində sidikli qalmış islaq torpaqları düşünərkən, Ceyranın qarşısında oturduğunu gördü.

- Oyun oynama, yeməyini ye.

Amma o palıd ağacının arxasından Qərəni izləyirdi. Ceyranın sözünü eşitmirmiş kimi, qaşığı qabın içinə atdı. Yeməyin suyu palazın üzərinə sıçradı. Ceyran bir daha qaşığı əlinə verərək dedi:

- Səfehlik etmə! Axşama qədər ac qalarsan.

- İt iyi verir. Hələ özün bir qaşığı ye.

Dodaqları tərpendi. Bezginlik səsi kameraya yayıldı.

- Deyirsən çilovkabab sifariş verək hə?

Gözü Ceyranın ağzında, qaşığı ağzına apardı. İliq yeməyi güclə uddu. Ceyran “çörəyini də ye”-dedi. Çörəyi əlində tutub dişi ilə qopartdığına, küçələrin ac-yalavac, sərgərdan itlərini xatırladı.

Səhər hava işıqlanmadan Ceyranla birlikdə evdən əkilib küçə-bacada divarlara elanlar yapışdıranda da, küçə itlərinin qorxusundan özləri ilə çörək götürərdilər. İt gördükdə çörəyi qabağına atardılar. Gecə nərazətçilərindən daha çox itlərdən qorxardılar. Hətta bəzən öz kölgələrindən də hürkərdilər. Nədənsə küçə itlərini fikirləşəndə, qəzəbdən boğazı gicişdi. Qaşığı qabın içinə çırpıb, yavan çörəyi vəhşicəsinə dişlədi.

Qapının aşağı gözü açıldığında, hələ də yavan çörəyin torpaqlı dadı dilində idi. Nə edəcəyini bilmədən gözlərini qapıya zillədi.

- Nə durmusan? Qabı aşağıdan ver gəlsin.

Tələsik qabı qapıya tərəf apararkən, bir neçə damcı sementin üstünə sıçradı. Yemək qabını diqqətlə qapının gözünə tərəf itələdi. Boylanıb yuxarı gözə “bu pəncərəni bağlayındaa, nolar?”-dedi. Gözdən bir səs gəlmədi. Yuxarı göz bağlandı. Yerə əyilib aşağı gözə uca səslə bağırdı:

- Sən Allah, bu pəncərəni bağlayın. Mən soyuqdan donuram... Bilmirsiniz, içəri necə şaxtaxanadı.

Aşağı göz də üzünə bağlandı. Əsəbi halda gözlərə baxdı. Yumruğunu yuxarı gözə göstərdi. Aşağı gözü təpikləmək istədiyində, bəlkə də nəzarətçi qapı dalında durub deyə, ayağı yarı yolda qurudu.

Dizlərini qucaqlayıb yerə oturdu. Kənardakı unitaza baxırdı. Az qalırdı oturduğu yerdə işəsin. Müvəqqəti təcridxanada həmişə sorğudan dönəndə, tualetə getməyə icazə verərdilər. Onu sorğudan qaytaran kişi bəndin önündə, əlindəki kəndirin ucunu növbədə olan nəzarətçiyə verib getdikdən sonra, nəzarətçi “gözlüyünü aç, bir dəqiqədən çox olmasınhaaa”-deyərdi. O da tələsincə, böyrəkləri daha artıq işlədi. “Yumruqdan da balaca sidik kisəsinin içində bu qədər sidik necə yerləşir?” deyə özünə də cavabsız qalan bir sualı tez-tez beynində fırla-

dardı. İndi isə dizlərini qucaqlayıb müvəqqəti təcridxananın tualetinin həsrətini çəkirdi.

- Bəyəm bura əcnəbi zindanıdır ki, unitaz qoyublar?

Gözü Ceyranı axtarır. Ceyransa səssiz-səmirsiz yer altında, bəlkə də hansısa bir kamerada itib-batıb. “Qayıtsaydı, yenə bir yol göstərərdi” – deyə öz-özünə fikirləşdi.

Qalxıb tualetin kənarına gedərək, unitazın qapağını qaldırır. Unitazın dibindəki su dumduru dayaz bir quyudakı kimi idi. Oturacaq kimi oturmaq istəyir. Şalvarına baxıb aşağı çəkir. Gözü tağa yapışmış pəncərəyə sataşır. Tələsik şalvarını yuxarı çəkir. “Bəlkə biri oradan baxdı?”-deyə düşünür.

Az qalır ki, böyrəkləri güclə saxladığı sidiyi süzsün. Çarəsiz halda unitazı yer tualeti kimi istifadə etmək istəyir. Unitazın üstünə çıxıb ayaqlarını hər iki tərəfinə qoyaraq şalvarını yenidən aşağı çəkir. Budunda düyün-düyün göy ləkələr var. Oturmaq istəyirdi ki, ayağı sürüşüb yerə yıxılır. Ombası tualetin daşına dəyir. Zərbələrdən göyərmiş bud yerləri yenidən zoqquldamağa başlayır. Ufuldayır. Şalvarını yuxarı çəkib qalxır:

- Aaaax. Çəkmənin izləri bəs deyildi... Uuuuf... Yenə də ətim göyərəcək. – deyə-deyə, pəncərəyə baxır. Süzənək olmaqdan qorxur. Şalvarını isladarsa, bu, tualetə getməkdən daha yaxşıdır. Geri dönüb palaza sarı getmək istəyəndə, Ceyranla qarşılaşır.

- Bəs mədrəsədə eşitdiyən lətifələr yadından çıxıb? Oturacaq kimi üstündə oturacaqsandaa.

Ceyrana cavab vermək əvəzinə, baxışlarını pəncərəyə zilləyir.

- Səfehləmə! – Ceyran deyir. – Kim oradan baxacaq ki?

Həç bir söz demədən yenidən unitaza sarı gedib, şalvarını aşağı çəkərək oturur. Şalvarı tualetin daşına ilişdiyindən rahat otura bilmir. Qalxıb şalvarının bir ayağını əynindən çıxardır.

“Mən oturanda, arxanı çevir” – Ceyrana deyir. Ceyransa arxasını ona döndərib, qapının gözünə tərəf baxmağa başlayır. Şırıltı səsi eşidilir. Sidiyin qaynar su kimi damarlarından necə süzülüyünü, qa-

rın boşluğunun gətirdiyi rahatlıq hissindən bihuş olur. Yenə haradansa Qərə yadına düşür. Palıd ağacının arxasında gizlənib. Oğrun-oğrun ağacın dalından əyilib həyəətə baxır.

Tualetin daşı bumbuzdu. Soyuqdan donduğunun fərqi var-
dığına. Fikri bağ həyəətindən uzaqlaşır. Zindanın həyəətində gördüyü pəltək nəzarətçini fikrində canlandırmağa çalışır. “Özü idi. Lap özü idi. Niyə mənə tanışlıq vermədi? Yoxsa məni unudub? Axı necə məni tanımaya bilər? Yüz il də keçsə, Qərəni hər halda, hər yerdə görsəm tanıyaram. Mənə tanışlıq verməsə belə. Məni başından atsa belə... Nə üçün axı səhərin o alatoranında Ceyranla məni divarlara kağız yapışdıranda tutmadı?”

Səhər saat beşdə çıxmalı idilər. Keşikçilərin yorğun, yuxusuz zamanı, yuxunun şirin vaxtı idi ki, yerindən qalxdı. Şüarlar yazılmış kağızları zirzəmidə gizlətməmişdi. Səhərə qədər yatmamışdı. Hər gecə yatdığı yerdə, sandıqxanada, abqora, sirkə, güləb rəflərinin əhatəsində, qırmızı yuxu çırağının işığında roman oxumuşdu. Saat beş olmadan yerindən qalxmışdı. Anası yuxudan ayılıb onu yerində görməsə, mədrəsəyə getdiyini sansın deyə, saatın əqrəblərini yeddinin yarısına qədər çəkmişdi. Maksim Qorkinin “Ana” romanını oxumuşdu. İndisə bir qucaq kağız əlində, Qorkinin romanındakı işçilərin üsyanını daşıyırdı içində.

Ceyrangilin qapılarına barmağıyla astaca iki dəfə vuranda, tam bir inqilabçı ab-havasında idi. Ceyransa qapını açıb, çilli üzünü qapıdan bayıra çıxardaraq, çil toyuq kimi qaqqıldadı:

- Bəs hardasan? Vaxt tamam oldu axı...

Ürəklərinin döyüntüsü ayaqlarının səsinə qarışmışdı. Kağızları hərə öz məhəlləsindəki evlərə paylamağı qərara almışdılar. Şüarların məzmunu isə bekar məzunların işsizliyə etirazları idi. Döngələrə çatanda, Ceyran dalanın başında keşik çəkər, o da şüar yazılmış kağızları qapıların deşiklərindən içəri atardı. Bəzən də kağızların yarısı içəridə, yarısı isə qapının dar deşiyində ilişib qalardı. Hamı eyni saatda, eyni gündə, yarım saata kağızları paylayıb qurtarmalı idilər.

Dalanların birinin döngəsində, illər sonra Qərə ilə döş-döşə, göz-gözə gəlmişdilər.

Həbs edə bilirdi. Bəlkə də tənirxanadakı anların xatirəsi saxladı onu. Kağızları əlimdənalıb, köynəyinin altında gizlətdi. “Başını bəlaya soxma, get!” – dedi. – “Başqaları gəlməmişdən get! Bir də belə işlərə qarışsan, səni tanımayacağam.

Deməli onda yalan deyirdi. Nə üçün Ceyrana heç nə demədi? Kağız payladığımız o alatoran gecəsindən illər keçsə də, hər şeyi aydın, adım kimi xatırlayıram.

Danq səsi gələndə diskindi. Şalvarının bağından yapışib, səbirsiz halda ayağa durdu. Səs ilə birgə, Ceyran da yoxa çıxdı. Əli şalvarının bağında qapının gözlərinə baxdı. Baxışı aşağı-yuxarı gözlərin arasında gedib-gəlirdi. Qapının gözləri bağlı idi, yoxsa xəyalı səslənirdi?! Yumaq kimi kameranın bir küncündə büzüşüb dayanmışdı. Canı ağrıyırdı. Əzilmiş əzələləri zoqquldayırdı. Çıqqıltı səsi gəldi. Qoca nəzarətçinin qapını açmağıyla, onun yumaq canı da açıldı. Qalxıb küncdə oturdu. Nəzarətçi oturacağı qapının önündə qoyub oturdu. Üzünü ona tutaraq dedi:

- Qız, bə sən nə vaxt yatarsan? Həə... De görüm büyün sorğu-suala apardılar? Onun da əzilmiş əzələləri saatın saniyə ölçəni kimi ötürdü.

Qoca nəzarətçini zehindən silməyə çalışırdı. And içmişdi acı günlərinə fikir verməsin. Fikrini yayındırmaq istəsə də, qoca nəzarətçi mıx kimi beynində ilişib qalmışdı. Hər onu fikirləşdikcə, canı gizildəyir, sanki hörükləri çimçəşirdi.

Əli şalvarının bağında, yenidən unitazın üstündə oturdu. İndi xeyli yüngülləşmişdi. Daha sidiyin acı ağırlığı onun qasıqlarını sıxmırdı. Rahatlıq hiss etsə də, özünü necə yuyacaq deyə, düşünürdü. Heç ağına da gəlməmişdi ki, aftafasız özünü necə yuyacaq. Həndəvərinə göz gəzdirdi. Ceyran da yox idi ki, ona kömək etsin.

Təcridxanada tək tənha idi. Hətta hamama gedəndə də Ceyran yanında yox idi. Aybaşı olmuşdu. Hamama getmədiyi günlər idi.

Bütün bədəni cəmdək iyi verirdi. İstintaqda danışdığı sözləri kağıza yazanda da həmin iyi hiss edirdi. Sorğu-sual edənlər də yaqın qoxunu hiss edirdilər deyə düşünürdü. Özünü dünyanın bütün dənizlərinin suları ilə yusaydı da, yenə təmizlənməyəcəyini bilirdi. Eləcə də dənizi, dənizin dibində batıb qalan gəmiləri, gəmilərin ətrafında gəzişən köpək balıqlarını...

Sanki qayğıkeç bir şagird idi. Oturacaqda divarla üzbəüz oturmuş, verilən sualları imtahandaymış kimi cavablandırır. Bu imtahanın bir tək şagirdi var idi. Birinci dəfə sorğuya gətiriləndə, tənbel şagird kimi dili tutulmuşdu. Eşitdiyi sözlərə qarşı özünü itirmişdi. Belə anlarda nə edəcəyi, necə davranacağı haqqında həmişə ona yuxarıdan göstəriş vermişdilər. “Dinmə! Danışma!”-demişdilər. İstintaq otağında onu gözündə parça gözlük divarla üzbəüz mədrəsələrin qoltuqlu oturacağında oturtmuşdular. Möcüzün “Çün yetişdin vətənə, dinmə-danışma dedilər”-şerini dərslik kimi dilinin ucunda təkrar edirdi. İndisə sorğulardan bezmiş, yorulmuşdu. Möcüzün adını belə dilinə gətirməyə halı qalmamışdı. Hər sualın cavabını yazdıqca, sanki köpəkbalığı bir parça ətindən qoparırdı. Suallar bitdiyində, o da yoxa çıxmış kimi idi. Havanı cəmdək qoxusu bürümüşdü.

Oturacaqda oturduğu kimi unitazın bağlı qapağı üstündə oturub fikirləşirdi. Şalvarından bayırda qalan budlarını şaxta kəsirdi. Özünü necə yusun deyə, bir çarə tapmalı idi.

Tağa yapışmış açıq pəncərəyə, pəncərədən qapının gözlərinə nəzər saldı. Onu izləyən kimsə yox idi. Ceyran da yoxa çıxmışdı.

Suyu açıb ovcunu doldurdu. Aftafa olmadan özünü necə yumağının yolunu tapmışdı. Ovcunu boşaltdığında üşüdü. Su budlarına töküldü. Özünü murdarlanmış kimi hiss etdi. Ovuc-ovuc su ilə özünü təmizləmək, iynə ilə gor qazmaq kimi bir şey idi. Qalxıb unitazın qapağını örtdüyündə, özünü donuzluqda, çirkab içində hiss etdi. “Əcnəbilər özlərini necə yuyurlar?” deyə düşündü. Su altına girib yuyunmalıydı. Bu an suya nəfəs kimi ehtiyacı varıydı.

Divarın dibindəki su lüləsini elə təpikləmişdi ki, başmağın

içində, barmaqları zoqquldamışdı. Cəmdək qoxulu acı gününü divarda şəkil kimi həkk etmişdi. Həm də başqa bir işarəylə. Hər gün naharını yemədən qaşığın dəstəsi ilə, günlərinin sayı qədər müvəqqəti saxlandığı təcridxana divarını “R” şəklində cızmışdı. Başqalarının çizdiyi xətləri, nişanları təcridxanaya gətiriləndən üç gün sonra divarda görmüşdü. O andan divarın küncünə yaxın bir yerdə özünə bir rəsm bölgəsi ayırmışdı. Cızıb çəkdiyi “R”lar özünə ayırdığı bölgədən kənara çıxmırdı. Birinci dəfə divarı yazanda, üç xətti bir yerdə cızmışdı. Sementin üzərini cızmaq heç də yüngül iş deyildi. İndi üç xətti bir yerdə sementin üstünə cızmaq üçün güc sərf etmişdi. O gün naharını tam yeyib qurtarmamışdı ki, qapı açıb yemək qabını geri istədilər. O isə çəkdiqlərini görməsinlər deyə, divarın qarşısında oturmuşdu. Nəzarətçi yemək qabını geri istədiyində, yerindən belə qalxmadı. Nəzarətçi “gij toyux kimi niyə huyuxubsan? Qabı ver mənə!”-deyə qışqırdığında, güzgüyə baxmasaydı da, sir-sifətinin bozardığını açıq-aydın hiss edirdi. Qapı bağlandıqdan sonra tələsik xətt çəkdiyi yerə çevrildi. Əlini cızdığı “R” hərflərində gəzdirdi. Qorxu dolu qalibiyyət hissi yaşayırdı. Adının birinci hərfini sementin üzərində cızmaq dəmyə torpaqda toxum əkmək kimi bir iş idi. Cücərməsinə təbiətin köməyi lazım idi.

* * *

Pəncərədən sızan soyuqdan əziyyət çəkirdi. Yenidən qapıya gedərək, var-gücü ilə onu yumruqlamağa başladı: “Gəlin bu lənətə gəlmiş pəncərəni bağlayın!” Neçə saniyə dayandığını bilmədi. Sonra suyu süzülmiş halda geri qayıdıb balışın üstündə oturdu. Üşüdüyündən adyalı çiynlərinə salıb yerindən qalxdı. Divarları diqqətlə izləyib, ondan əvvəl çəkilənlərə baxırdı. Eninə, uzununa, əyrisinə cürbəcür xəttlər çəkilmişdi. Qəfildən “R” hərfinə oxşayan bir cızıq gözünə sataşdı. Sanki itmiş bir şeyi tapan biri kimi az qaldı sevincindən ucsun. Diqqətlə baxıb cızıqları saydığına, “R”-nın yanında başqa xətt də gözünə sataşdı. “K”-ya oxşayırdı: “Axı mən də müvəqqəti təcridxanada

olanda divara belə yazmışdım!” Bəlkə də bu oradakı divarın bir hissəsi idi, qopub yolunu azaraq bu təkadamlıq kameraya gəlib çıxmışdı. Divarlardakı işarələri izləyə-izləyə kameranı dörd dövrələməsinə gəzib dolaşdı. Özünü bağın həyətinə görür. Qərə ilə küsülüdür. Pəncərənin kənarında oturub, ayaqlarını aşağı sallayaraq yellədir. Ayaqlarını yellədikcə, qırmızı ətəklindəki sarı çiçəklər sanki əzilir, büzüşür, getdikcə solurdu. Çiçəklərin əzilib-büzüşməyi fikrini palıd ağacının dibində dayanmış Qərədən yayındırırdı. Ətəklisini iki tərəfdən budlarının altında tarıma çəkdi. Ətəklisinin gülləri daha büzüşük görünürdü. Gözaltı ağaca söykənmiş Qərəni süzdü. Qərə başını aşağı salıb ağacın qabığı üzərində nəşə cızırdı. Onun isə Qərənin nə yazdığını yaxından görsün deyər, ürəyindən qara qanlar axırdı. Qərəyə “küsdüm, qiyamətə qədər küsdüm”-deyib yalvarası deyildi ki... Çilik-dəstə oyunundan buyana onun əlindən yanıqlı idi. Özü bəs deyil, hələ bir başqalarının yanında: “Ggget qoqoqolçağını al qucağına, evciyini oyna! Qıqıqıqız nədi, çilik-dədədəstə nədi?” - dediyində az qalmışdı tutub onun tüklərin yolsun. Hirsindən iki kərpicin üstündəki çilik ağacını ayağı ilə tapdalmışdı. Düzdür çilik sınımamışdı, amma əvəzində ayağının almalığı əzilmişdi. Bəlkə də göyərmişdi. Axşama qədər sancıdan ayağını yerə basa bilməmişdi. Qapının arxasında dayanıb oğlanları izləməklə kifayətlənmişdi. Qərəgilin dəstələri oyunu başlayanda “İnşallah, yanarsan!” - demişdi. Qərə dəyənəklə vurub çilik-dəstəni uzağa atdığına, ona daha da qəzəblənmişdi. Qərəgilin rəqib oyunçu dəstəsinin oyunçularından biri çiliyi dəstəyə doğru nişan ala bilmədiyini üçün hirsini boğazını kəşmişdi.

Pəncərənin məhəccərindən yerə atılır. Ayağının almalığı hələ də ağrıdırdı. Ağrını hiss etməməyə çalışaraq həyətdə gəzişirdi. Özünü Qərəni görmürmüş kimi göstərib palıd ağacının yanından keçdi. Göz altı xətlərə baxır. Qərə bütün cəmləşdirib onun cızdığı xətləri diqqətlə bəzəyirdi. Baş-ayaq cızdığı ürəyin içində “R” hərfini doğru oymuşdu. Yox, daha bu rəsmə saymazayana davrana bilmirdi. Çizilən üzüyuxarı ürəyə etinasız deyildi. Dili küsgünlüyündən gələn fərmanlara

əməl etmirdi. Palıddan uzaqlaş-aşaqlaş Qərəyə sarı dönüb dilini ona çıxardır: “De bacarmıram daaa. Bu ki, ürək deyil; farsca yazılmış beşdir” - deyib, zala tərəf qaçır. Zalı qapısının rəngbərəng şüşələrinin arxasından boylanıb Qərəyə baxır. Rəngli şüşələrin arxasından nəşə görünür. Pəncərənin bucağında daldalanıb, pərdənin kənarından gizləncə onu izləyir. Qərəni hirsələndirdiyi üçün ürəyi soyuduğundan, indi intiqam alıbmiş kimi narın-narın gülürdü. Qərə əsəbi halda səs-siz-səmirsiz əlindəki mismarla hərfləri qaralayırdı. “R” hərfi tam silinməmişdi. Hələ də mismarla cızılan şəkilin, baş-ayaq ürəyin içində bilinirdi. Qərə palıd ağacının qabığında çəkdiyi ürəklə həm ağacı, həm də onu yaralamışdı.

Kameranın ortasında dayanıb gözlərini yumur. Gözlərin yaş damcılarını görünür. Əlini palıd ağacının dərisinə sarı aparır. Divarın sementi əlinin içini ovur.

Divarları bir-bir axtarır. Hər cızılan xəttə diqqətlə baxır. Duvarın bəzi hissələrində anlamsız hərflər görünür. Qa... Ya... Lən... Zində ba... Azadi... Kəlmələrin bir çoxu oxunmur. Ən çox yazılan “azadi” kəliməsidir. Kameranın divarlarına baxa-baxa “azadi” sözlərini saymağa başlayır. On ikinci “azadi” yarımçıq qalıb. “Di” hərfi “azadi”ni tamamlaya bilməyib. Nədənsə “qa” yazan adamın necə birisi olduğunu göz önündə canlandırmaq istəyir. Onun necə insan olduğunu düşünür. “Qa” ölüdür, yoxsa yaşayır” deyər düşünür. Üşüyüb canına gizilti düşsə də, qollarını qucaqlayıb kameranın bir küncündə dayanır. “Qa” xəyalında canlanıb. “Qa” tüstü kimi, duman kimi bir heykəldir. Divarı cızmağa cəhd edir. Hərdən də əlini işdən çəkib, barmaqlarıyla tüklərini darayaraq burma bığlarına əl çəkir. Azacıq geriye çəkilib çəkdiyi əsərə diqqətlə baxır. “Qa” divarı qaşığıla deyil, mismara bənzəyən bir alətlə cızırdı. Qaşığıla divarı cızmaq qayaları qazmayla qazıb süd gölünə çevirməkdən də çətin idi. “Qa” onu görmədən, ona fikir vermədən öz işindədir. Gözü önündəki mücərrəd heykəl də “Qa” sözünün nə mənası ola bilər deyər düşünür. “Qa... Qa... Qa... Kiminsə adının başlanğıcı. Bəlkə, bəlkə sevgilisinin adıdır? Yooo... Bəlkə də

bir sirr, içində saxlaya bilmədiyi bir sirdir. Bəlkə də “qa” yazan heç kişi deyilməmiş. Onun kimi iyirmi dörd yaşlı, uzun hörüklü, qara bir qızıymış” – deyə düşünməyə çalışırdı ki, duman şəklində olan “qa” divarın qarşısından əriyib yoxa çıxır. “Qa” ilə başlayan qız adlarını fikirləşməyə başlayır. “Qa... Qa... Qa...” Ağılına bir qız adı belə gəlmir. Bəlkə də qızın sevgilisinin adıymış deyə düşünür. “Qa... Qasım. Qa... Qadir... Qa... Qüdrət... Yooo... Qüdrət ki, heç ola bilməz”. Adların heç biri qızın sevgilisinin adı ola bilməz.

Qərənin adının birinci hecası onun adıyla oxşar olduğuna görə onun adını nə qədər dəftərinə, kitablarına, mədrəsədə oturduğu oturacaqda, evdə tualetin divarına, sandıqxana taxçasının altına yazmışdısa da, heç kim ondan şübhələnməmişdi.

Bəlkə də “qa” hansısa məhbusun anasının adı idi, deyə fikirləşdiyi an Ceyran yoxluqdan çıxıb yenidən düşüncələrinin ortasına atıldı: “Sən də lap gijənhaaa. Hansı dəli gəlib daşdan bərk sementin üstündə anasının adını yazar?”

İkisi də birdən-birə uca səslə şaqqanaq çəkib gülüşdülər. Ceyran hər dəfə kameraya gəlməsi ilə ona böyük sevinc bəxş edirdi. Ceyranın gəlişi lap Abacının nağıllarındakı itmiş sümüyün tapılmasına oxşayırdı.

Müvəqqəti təcridxanada olduğu günlər Ceyranın onun adını götür-qoy etmədiyinə heç təəccüb etmirdi. Nədənsə müvəqqəti təcridxanada onu özünün yeraltı dünyasında bir sirr hesab edirdi. O, Abacının nağıllarındakı Ceyran adlı bir Ceyrandır. O, yeraltı dünyasına deyil, göylərə layiq bir Ceyrandır. İndi isə Ceyran nə göydədir, nə yerdə, iki dünyanın ortasındakı binanın sonuncu qatında, təkadamlıq bir kamerada peyda olub. Görünməz olsa belə, onun gözünə görünür. O hər an Ceyranı öz yanında hiss edir.

Üşüyür. Ceyranın qoynuna girib, qızıışmaq istəyir. Ceyransa “əllərini qoy qoltuqlarımın altına, mən də sənə qoltuğunda əllərimi qızdırım”-deyir. Əvvəllər olduğu kimi, indi də təbəssümü dodaqlarından əksilmir. Gözlərini yumub, əlləri isə Ceyrana doğru...

Korlar kimi kameranın ortasında dayanıb, qarşısındakı boşluqda, Ceyranın qoltuqlarının altında barmaqlarını qızdırmaq istəyirdi. Barmaqlarının ucu soyuqdan keyimişdi. Gözlərini açdığına qapının yuxarı gözüylə göz-gözə gəldi. Aha... Gizlən-qaç oyunu başlamışdı. Ceyran yenə getmişdi. O da kameranın ortasında dayanıb, əllərini havada unutmuşdu. Barmaqlarının ucu soyuqdan gizildəyirdi. Əllərini qoltuqlarının arasına soxdu. Barmaqlarının ucu buz kimi olsa da, qoltuqlarının altı dünyanın ən qaynar nöqtəsi kimi gəldi ona. Gözlərini yenidən yumaraq, barmaqlarının ucundan canına sızan istinin ləzzətini dada-dada içinə çəkdi. Gözündən tökülən damlalar qaynar idi, üzünü yandıra-yandıra aşağı süzülürdü.

Axşam çağıdır. Birazdan qaş qaralacaq. Çiyində adyal balışın üzərində çönbəlib oturmuşdu. Yenə üşüyürdü. Bütün inamı çökməmişdi. Sanki ümidi xalça-palazını götürüb ürəyindən köçməyə hazırlanırdı. Olan-qalan bütün inamı istintaq otağında divarla üz-üzə qalanda başına çökdü. Ondən güclüləri, ondan daha çox ideologiyasına bağlı olan insanlar ondan daha əvvəl sındırılmışdılar. Onun da kökünə su bağlamışdılar. Acı günlərdən sonra o da sınımışdı. Çökmüşdü. Yoldaşlarının söylədiklərini onun da dilindən almış, kağıza yazdırmışdılar. Nədənsə sel yolu üzərindəki hər şeyi dağıtmır. Yer altında qalanlar seldən xilas ola bilirlər. Bilirdi ki, yoldaşları ona deyilməməli sirləri düşüncələrinin doqquzuncu qatında həbs edib susmuşdular. Sel hər şeyi yıxıb dağıtsa da, sütunların heç də hamısı çökməmişdi. Bir gün yuxuda və ya hər hansı bir halda o sirləri sayıqlayacağından ehtiyat edirdi. Sirləri unutmağa çalışırdısa da, gecələr yuxuya dalmaq onun üçün kabusların dünyasında gəzişmək kimi idi. Müvəqqəti saxlandığı təcridxananın zindanında da yuxularında, zamanın zamansız çağında, kabuslar içində sirlər dilinin ucunda oynayırdı. Hər dəfə dilinə gətirdiyi an qan-tər içində yuxudan səksənib oyanırdı. Ürəyi ovuclarının arasındaymış kimi döyünürdü.

İstintaq otağını fikirləşməmək üçün özlüyündə and içmişdi. Yaddaşındakı sorguların, işkəncələrin fikri ondan izinsiz beynində at

çapırdı. Fikrini yayındırıb bağ xatirələri, uşaqlıq çağları haqqında düşünməyə çalışırdı. Amma alınmırdı. İstintaq otağının xofu hər dəqiqə parça gözlüyünün altından azadlığına hücum edir, buz bağlamış xatirələrində pusqular qururdu.

Gözündə parça gözlük divarla üz-üzə oturmaq, qurtuluş üçün heç bir yolun olmadığı deməkdir. Üzbəüz sorğu-sual dindirilməkdən tamamilə fərqlənirdi. Burada sən dəfələrlə sir-sifəti naməlum, məchul şəxslərin sorğusuna cavab verir, onların təhqirləri ilə üzləşirdin. Bəzən də ...

Ən ağır zamanlarda özünü saxlayıb, dili danışmağa açılmasın, təhqirlərə dözümlü olsun deyə, bütün gücülə Kikerz başmağını qarşısındakı divara sıxırdı. Dəfələrlə başını çırpdıqları, zərbəsindən alınanda, yanaqlarında göy izlər qoyan divar yenə də sirlərini saxlaması üçün onu t buraxsaydı da, yenə də sırlarını saxlamaq üçün onun tək dayağı idi. Parça gözlüyün altından qaranlıq olmasına baxmayaraq, Kikerzlərinin izini aydın şəkildə divarda görə bilirdi. “Divardan da yollar ayrılı bilərmiş” deyə düşünürdü. Sual verənlərin suallarından faydalanıb yoldaşlarının dediklərini təkrar edirdi. Dilini dişləyib, sirləri Kikerzlərinin ən dar bucaqlarında həbs edirdi. Onu suallarla sıxanlar divarla üz-üzə otuzdurub, “qaçış yolun yoxdur!” deməyə çalışsaydılar belə, divar dayana bilməsi tək dayağı idi. Onu məhşərə çəkənlər bunu bilsəydilər, yəqin yerini dəyişib otağın ortasında otuzdurardılar.

Bundan əvvəl saxlandığı müvəqqəti təcridxana da nəşə baş verəydi, canına batmazdı. Nə yaxşı ki, sorğular başa çatıb. Yoxsa soyuq havada işkəncə, həqarətə uğramaq dözümləsi deyildi. İndi isə dəyərsiz bir çöp kimi, adsız, ünvensız bir kameraya atılıb. Kameranın nömrəsini belə bilmir. Müvəqqəti saxlandığı təcridxana da on ikinci nömrəli kameradaydı. Hər dəfə tualetə gedəndə, altı addım sayıb tualetə çatdığını xatırlayırdı. Amma necə olurdusa, kameraya qayıdanda addımlarına bir addım əlavə olunur. Yeddinci addımı atdıqda on iki nömrəli kameranın qarşısına çatırdı. On ikini dilində təkrar etməsəydi, sanki tamam başqa kameraya gedəcəkdə. Addımlarını nə qədər yavaş atsay-

dı da, yenə o biri kameralarda kimlərin olduğunu bilmirdi. Müvəqqəti saxlandığı təcridxanaya – zindana gətirildiyi gündən bəri, nəzarətçilərdən başqa heç kimlə rastlaşmamışdı. Onu sorğu-suala çəkənlərin sir-sifətlərini görməsə də, boy-buxunlarının necə olmasını səsələrindən təxmin edirdi. Onlardan birinin zil səsi var idi. Başmaqlarının səsinədən çəkisinin yüz kilodan artıq olduğunu bilirdi. Gözləri qapalı olduğu üçün, qulaqları daha da həssaslaşmışdı. Addımlarının səsinədən bilirdi ki, arxasında dayanan kimdir. Bəm səsi olan sorğuçunu isə hardasa otuz yaşlarında, ucaboyle, yaxasının düyməsini xirtdəyinəcən düymələmiş, uzun burnunun altında seyrək bığları, qara kostyumlu bir kişi kimi təsəvvür edirdi. Nədənsə ona elə gəlirdi ki, zil səslə sorğumda, Amerika istehsalı olan kostyumda, ayaqlarında çəkmə, bığları saqqalına qarışmış, cənabət hamamını ciddiylə almayan bir kişidir. Bəzən kişilərin ikisi də arxasında dayanıb onu sorğuya çəkdiklərində, hansı kişinin onun oturduğu oturacağa yaxın dayanıb, hansının ona şiddət göstərdiyini qoxularından təxmin edirdi. Bəm səsə sahib olan kişi həmişə qızıl gül ətri verərdi. Zil səslə isə arxasında dayandığı zaman tər ilə başqa qoxuların qarışığı əmələ gətirdiyi ürəkbulandırıcı iy burnuna dəyərdi.

Bu gün təkadamlıq kameraya gətirildiyində, Qərənin fikri onu elə çaş-baş qoymuşdu ki, kameranın nömrəsinə belə baxa bilmədi. Nişansız, naməlum bir yerdə olmaq, yox olmaq kimi imiş deyə düşünürdü. Yəqin indi ailəsi onu itkin düşmüş kimi anırdı. Artıq bir ay idi ki, onlardan heç bir xəbər almırdı. Hər gün axşam çağı anası mətbəxə gedib, şam yeməyi hazırlıqlarına başlardı. Necə də anasının bişirdiyi yeməklər üçün darıxmışdı. Anası çəkmənin izlərini bədəninə görə deyirdi, ya da... “Yooox! O qorxunc anlarını fikirləşməyəcəm. Yuxu kimi idi. Anamın xəbəri olsaydı ki, naməhrəmlərin gözü mənim... Öz əlimdə deyildi ki! Yüz dəfə də anama desən ki, qadın fiziologiyası belədir, yenə də məni bağışlamaz!”

Ürkək quzu kimi bir bucaqda büzüşmüşdü. Yaşadığı anlar gözünün önündə canlanırdı. Adyalı sinəsinə qədər çəkdi. Get-gedə

daha çox üşüyürdü. O gün də şiddətə uğramışdı. Zil səslinin sarımsaq qoxulu nəfəsi canından qalxan ürəkbulandırıcı iyə qarışmışdı. “Hə... Sənin o qrup toplantılarınızda bülbül kimi fəlsəfədən vurmağından xəbərim var! İndi bizə çatanda xeyir ola, lal olmusan? Danış görək. Heç olmasa, o Lenin babadan danış! Stalin əmidən de! Qoy biz də feyziyab olaqdaa”

“Ha ha ha” Bəm səslili idi arxasında dayanan. Gülüşünün səsi canından qalxan qızıl gül qoxusuna qarışırdı. Sonra da qulaqlarının pərdəsində əks olub beyninə dəyir, başının kasasında cingildəyirdi. Ürəyi qızıl gül iyindən bulanırdı.

- Hələ eşitdim fəlsəfə yığıncaqlarınızda Marks babanı, Nitşə dayını oxuyurdunuz, hə? Sərkərə xanım! İtin qızı! Di, danış görək! Yoxsa anan səni doğanda lal doğub? Ya da səsinə eşitmələrindən qorxursan?! Deyirlər yığıncaqlarda dil out yeyirdin. Mən demirəm ha! Özgəsi də demir, lap belə doğma rəfiqələriniz deyir...

Parça gözlüyünün altında kirpiklərin bir-birinə sıxır. Dodaqlarını dişləyir. Kikerzlərini duvara sıxır. Biləklərində sinirləri əsəbindən gərilir. Qızıl gül qoxusu ondan uzaqlaşır. Çəkmələr ona yaxınlaşır. Zil səslinin ağırlığı sanki ayağındakı çəkmələrə əzab vermiş kimi, hər atdığı addımdan yerə toxunduqca nalə səsləri ucalır. Arxasında cənabət qoxusuna qarışmış tər iyini hiss edir. Zilsəsli əlini onun oturduğu stulu oturacağına qoyur:

- Yenə lal oldun? Cavansan, dişlərinə heyfin gəlsin. Sabah Allah eləməmiş, zindandan qurtulsan, səni alan olmazaa.

- Ha ha ha... Doğrudur ki, sizin hər şeyiniz ümumdür? Lap o məsələ də? Hə? Məhəndis can! Siz də eşitmisiz ki, bunların hər şeyi ümumdür.

Bəmsəslinin qəhqəhə gülməsi onun səbrini daşdırsa da, barmaqlarını ovcunda sıxır. Dırnaqları ovuc ətinə batır. Ovucu acışır.

- Yuxarıdakı rəfiqələrinizdən icazəsiz aşiq ola bilməzsiz? Hə? Düz deyirlər? Mən ölüm heç olmasa, qardaşvari buna cavab ver. Yoxsa aşiq olmaq üçün də Stalin əmini qəbirdən xortdadıb, icazə almalı-

sız? – Bəmsəsli idi, sözləri istehzal qəhqəhələrinə qarışırdı.

Ürəyi tövşüsə də, susmuşdu. İçi içini yeyirdi. Pis qoxu burnunu acıdırırdı. Zilsəslinin əlini oturacağına söykənəcəyində hiss edirdi. Sanki oturacağından kürəklərinə zəhərli tikanlar batırdı.

- Qancıq! Danış deyirəm! Lallığa vurma özünü! Yoxsa...

Bəmsəslinin kobud başmaqlarının tıqqıltısı ona yaxınlaşdı. Tıq... Tıq... Tıq... Tıq... Tıq... Beşinci tıqqıltıda ayaq səsi kəsildi. Kölgəsi parça gözlüyün üstündən onun üzünə əyildi. Kölgəsi gözündəki parça gözlüyünə ağırlıq edirdi. Bəmsəsli həlim səslə danışmağa başladı:

- Bizim sən ilə heç bir işimiz yoxdur. Sənə verdiyimiz suallara cavab ver, canını qurtar. Rəfiqlərinin hamısı danışib. Birinci dəfədə desəm yalan olar, amma üçüncüdə hamısı yüklərini yerə qoyub rahatlaşdılar. Bir-iki gün bizdə qonaq qalıb, evlərinə dönəcəklər. Anana yazığın gəlsin. O cür yetimliklə səni böyüdü. Sən də nə bilirsən de, yaxanı qutar. Mənim səbirli olmağıma baxma. Bu doktorumuzun heç belə şeylərə dözümlü yoxdur. Əli də ağırdır. Yəqin ki, dadmısan”.

Parça gözlüyünün altında anası gözü önündə durub, üzüntülü, lal baxışlarıyla ona tamaşa edirdi. Baxışları “qız doğduğum yerdə, daş doğardım” - deyirdi. – “Çox sağ olun belə oldu sən?”

Gözləri qaralır. Başı dönür. Qulağına partlayan bəm səs, qulağın pərdəsini yırtıb yaralayır. Kikerzlərini bütün gücüylə duvara sıxır.

- Məhəndis can! Sısqalığına baxma, bu cılız yola gələsi deyil. Sən çıx eşiyə, burax mənə, gör necə dilini açaram!

- Danışacaq! Necə yəni danışmayacaq?! Sən hələ bir səbr elə!

Bəmsəsli yenə də ona tərəf əyilib burun-burununa dayanaraq kinayə ilə deyir:

- Bunun əlindən qurtulacağına ümid eləmə. Bu sən o polad kimi əyilməz rəfiqələrinin dillərindəki Alman qıfılını belə açmağı bacarıb.

- Məhəndis! Beş dəqiqəliyində çıx bayıra. Beş dəqiqəyə bunun dili açılacaq.

Tıq... Tıq... Tıq... Tıq... Tıq... Tıq... Altıncı tıqqıltıda qapı cırıltıy-

la açılıb, cırıltıyla bağlandı. Onun əl-ayağı, əzələləri belə tir-tir əsirdi. Ürəyi ovucları arasında yaralı quş kimi çırpınırdı. Kikerzlərini divara sıxırdı ki, qəfildən üzüstə divara itələdilər.

* * *

Sement divarın şehi adyaldan kürəklərinə sızırdı. Burnunun ucu buz bağlayıb. Əl-ayaq barmaqları hamısını don vurub. Keyimədən onların varlığını heç hiss də etmir.

Üşüyür. Balışın üstündə oturmağına baxmayaraq, baldırları yenə də bumbuz idi. Qalxıb atılıb-düşərək, canını qızdırmaq istəsə də, yerindən durmağa təqəti qalmamışdı. Əl-qolu süstəlmiş halda gözünü dəmir qapının ayağındakı gözə tikmişdi.

Başmaqları yenə də zilsəslinin ayaqları altı cır-cır cırıldayır. Çəkmələrinin səsi yenə nalə çəkərək, dəmir qapının aşağı gözündən ona doğru gəlir. Əl çəkən günü yoxdur.

Zilsəsli onu divardan aralamağa çalışır. Örpək yerinə başına saldıqları mələfənin üzərindən saçlarından yapışib qaldıraraq oturmaqda otuzdururlar.

- Hələ bu harasıdır ki? Bu başlanğıcdır. Ya dilin açılacaq, ya da bu otaqda ölü kimi qalacaqsan.

Havanı ciyərlərinə çəkməkdə çətinlik çəkir. Nəfəs aldıqca köksü ağrıyır, acısır. Özünü buzluqda həbs edilmiş balıq kimi hiss edir. "Səməd Behrənginin balaca, qara balığı da bu qədər şiddətə dözə bilməzdi" deyə, ah-vaylarını hulqumundaca boğmağa çalışır.

Yenidən divara çırpılır. Alnından süzülən isti mayenin qan, ya tər olduğunu seçə bilmir. Ancaq gicgahının üstündəki sümük zoqquldayır. Əlini sümüyünə sürtür. Alnından axan isti maye kirpiyindən gözünə süzülür. Gözü acısır. Ağız-burnunun suyu bir-birinə qarışır.

Dəmir qapının gözü onu hipnoz edib. Nə qədər istəsə də, gözünü qapının aşağısındakı gözədən ayıra bilmir. Qapının bu gözü keçirtməyi acı anlarını film lenti kimi gözünün önündə canlandırır.

Üşüyür. Bağ həyatının günəşinə qayıtmaq istəyir. Palıd ağacına sığınaraq, Qərənin başayaq cızdığı ürəyin içinə girmək istəyir. Zilsəslinin önündə kiçilməkdən, yenilməkdənsə, torpağın altına cummaq istəyir. Bundan belə, anasının üzünə baxa bilməyəcək. Anasını ömürboyu utandırdığını bilir.

Zilsəsli bağırır, çığırır. Onun var-yoxunu, illərdir dünyadan köçmüş atasını, həyatının ən əziz varlığı anasını, əsil-nəcabətini, elini, yeddi arxa-dönənini sıraya düzüb, hamısını birlikdə dilinin ucunda düyünləyib, durmadan söyüşlərini onlara yağdırır. Yaralanmış bir sərçə ürəyində çırpınır. Qərənin əllərində çırpınan yarımcan sərçə kimi... Parça gözlüyünün altına çökmüş qaranlıqda hamı yatdıqdan sonra, Qərə pəncərə arxasından yavaşca onu səsləyir:

- Yayaya yatıbsan?

Onu gizlətməlidir. Zilsəsli Qərənin səsini eşitməməlidir. Yoxsa onu da parça gözlüyün altına çökmüş qaranlıqdan məhbəsə gətirə bilər.

Astaca pəncərənin məhəccərinə yaxınlaşır. Sağ gözüylə Qərəyə baxır. Sol gözü isə zərbədən torludur, zoq-zoq zoqquldayır. Qərənin gözləri pişik gözü kimi qaranlıqda parıldayır.

- Aaaaxı sənə nə dəxli vardı mənim sərçəni yarıcan bababasdırırın? Torpağın aaltında canı tez çıxardı, rarararahtalışardı.

Qonşunun oğlu bir əlində rezin daşı oxu, o biri əlində bir ovuc daş damlarından bağın həyatına baxır. Qərəni səsləyir:

- Eheey, Abacının Qərə Xanı, qərəsi, qarğası! Pəltək Qərə! Bu daşları görürsən? Hərəsi bir sərçənin malıdır; sənün üçün vuracam o sərçələri. Sən də başlarını üz, ver Abacın sənə bozbaş bişirsən ye. Sonra da gedib mənə dua elə. Görəcəksən, dilin necə açılacaq... Hey... Lalapiti Qərəəə! Qorxaq Qərəəə! Palıd ağacının dalında gizlənmə! Çıx bayra!

Qərə, palıd ağacının altındakı torpağın üstünə sərələnib. Çilik-dəstənin çilik ağacı əlində, qonşu oğlunun söylədiklərini eşitməyibmiş kimi, torpağı eşir. Torpağın üstündə nəşə cızıb qaralayır.

Yazıb-pozur. Pəncərənin məhəccərindən yerə atılıb üzünü dama sarı, Qonşunun oğluna tutaraq deyir:

- Qoy axşam atam gəlsin, deyəcəyəm damdan bizim həyəətə baxırdın. Deyəcəyəm bizim sərçələri daşa basmışdın.

Qonşunun oğlu rezin daşının yayını özünə sarı çəkir. Haçadan qurtulmuş daş tut ağacına dəyir. Kal tutlar ağacdən yerə tökülür. axıb, qonşunun oğlun dönür.

- Sərçə! Sənə nə? Sən niyə özünü ortalığa atırsan? Qolçağını al, get evcik-evcik oynadaa.

Qərə əlində çilik-dəstə yerindən qalxıb ona tərəf gəlir. Qonşunun oğlu yenidən daşı oxun rezin həsəsinə qoyub ağacı nişan alır. Keşini özünə sarı çəkir. Ağacın üzərində oturan sərçələr uçuşduqları an, balaca bir sərçə Qərənin qabağına, ayaqları altına düşür. Çırpınır. Qərə, dişlərini bir-birinə qısıb, var gücüylə əlindəki çilik ağacını qonşunun oğluna sarı fırladır. Ağac oğlana toxunur. Oğlanın hay-həşir səsi damı başına götürür.

Qərə sərçəni tut yarpağına bürüyüb, əlində qazma palıd ağacının alıtında qəbir qazımağa başlayır. Sərçə yarpağın içində çırpınır. Qərənin sərçənin çırpıntısından gözləri dolub. Qonşu oğlunun hay-həşiri kəsilib. Qərə tut yarpağına bürüdüüyü sərçəni qazdığı yumruq boyda qəbirə qoyanda o, daha özünü saxlaya bilmir. Qabağa atılır ki, sərçəni çuxurdan götürsün. Qərə onun qarşısını kəsib sərçəni qəbirdən götürməyinə mane olmaq istəyəndə, əlindəki qazma onun sol qaşına dəyir. Qaşının altı çapılır. Süzülən qan gözünə yayılıb acıdırır. Ağlayır. Göz yaşlarıyla qanı bir-birinə qarışib yanağından üzəşəği gilələnilir. Qərə əlində bel tutmuş heykəl kimi, yerindəcə donub qalıb.

Nə vaxt tənzi ilə baş-gözünü sarımışdılar, xatırlamırdı. Ayılanda, bağ həyətinin qonşuluğundakı ailələr onu dövrəyə almışdılar. Əli sarğılı gözünə toxununca, ah-vayı gicgahındakı sancıyla birlikdə qalxdı.

“Allaha şükür, ayıldı” – Qərənin Abacısı idi. Əllərini göyə qaldırıb dua edirdi: - “Qadasını alım. Gör necə rəngi bozarıb. Qorxudan

qanı da qaçıb üzündən. Qoy damağını götürüm”

Abacı əlini bütün gücüylə xalçanın üstünə tapdalayıb dedi:

- Aç ağzını görüm!

Ağzını açmaq istəmirdi. Dodaqlarını bir-birinə sıxıb başını “yox” cavabı verirmiş kimi tərptədi. Abacıyla anası ona doğru əyilib ağız-ağıza verdilər:

- Balamsan, aç ağzını, qorxma!

Anasının israrına ağzını açdı. Abacı yenidən əlinin içini xalçaya vurub nişan barmağını onun damağına sürtdü. Barmağı torpaq dadırdı. Qusmağı gəlsə də, dodaqlarını bərk-bərk sıxdı.

- Qız, yeri get, bir az pambıq gətir, bu uşağın qızdırmasını da kəsim.

Hələ də tut yarpağında çırpınan sərçəni düşünürdü:

- Bəs sərçə necə oldu?

Heç kim ona cavab vermədi. Hamı Abacıya baxırdı. Abacı dodaqaltı dua oxuyub, pambığa üfləyirdi. Duaları başa çatdıqda, bambağı ustalıqla barmaqlarının arasında burdu. Pambıq ipə çevrildi. İpi qolbaq kimi onun biləyində düyünlədi. Biləyinə baxdıqda gözü pəncərənin məhəccərinə pənah gətirən qaraya sataşdı.

Gecə yarı olmuşdu. Həyətin bütün evləri sakinləri ilə bərabər yuxuya dalmışdı. Xışıltı səsinə yerindən qalxdı. Canı qızdırmalı idi. Elə bil od içində yanırdı. Bacısı yuxuda fis-fis fısıldayırdı. Xışıltı səsinin nə olduğunu bilirdi. Xışıltıyla danışmaq gecə gizlincə söhbətləşmək üçün iki arasında sirr olaraq bir işarə idi. Dəfələrlə gecə yarılary xışıltı səsinə qalxıb, saatlarca birlikdə pıçıladaşmışdılar. Qərəgilin otaqları onların otaqlarıyla yanbayan, divar divara idi. Abacı Qərə Xanıyla nə danışdıqlarını otaqdan eşidərdi. Nə yediklərini belə bilə bilərdi. Pəncərənin məhəccərinə dirsəklənib, gecənin qaranlığında həyətdə dayanan Qərə ilə pıçıladaşdı:

- Sərçə necə oldu? Öldü?

Qərə səssiz-səmirsiz barmağını astaca onun biləyinə saldığı qızdırma kəsdisinə, Abacının dualarına boyanmış pambığı qoluna,

gözünün sarğısına sürtərək, soruşur:

- Aaaağrıyır? Aaaacışır?

Qərənın əli gözünün sarğısına toxunduqda, gicgahından sancı qalxır. Gicgahından axan isti maye parça gözlüyünü isladıb, gözünün içinə süzülür.

Ah-vay səsinə özündən utanır. Zilsəslinin səsi otaqda halay qoparır. Baş gicəllənir. Zilsəslinin nə dediyini belə seçə bilmir. Maye təkə gicgahından axmır. İçindən, canının ən yasaq yerindən belə isti maye axıb, oturduğu oturacağı isladır. Boylu qadın kimi birdən-birə pozulur. Altı islanır. "Aybaşı" olur. Əriyib, həyasından oturmağın içinə girmək istəyir. İşkəncələrin dərdi bəs deyildi, hələ bir qadın fiziologiyası da onu ölüncəyə qədər utandırır. Zilsəslinin önündə alçalır, kiçilir. Yəqin anası onu belə görməkənsə, naməhrəm kişinin gözü onun qanına sataşdığından, onun ölümünə razılaşar, deyə düşünü. Zilsəslili kağız-qələmi qabağına qoyur əmr edir:

- Gözlüyünü aç! Başını tərptəməyə haqqın çatmır. Gözün kağızda, başın aşağıda, nə bilirsən yaz! Bu Qərə o qərələrə bənzəməzhaaa. Yaz! Yaz ki, mən...

Dəmir qapının aşağı gözü tıqqılıyla açıldıqda, diksindi. Müvəqqəti zindaniyla bağ həyəti xəyal quşunun tay-dəyişik qanadlarıydı; həmin an uçub gözdən itdilər. Qapının gözünün hipnozu başa çatmışdı. Təkadamlıq kameraya geri dönmüşdü. Qapının gözü açıldı. İçəri bir dırnaq tutan atdılar. Tələsik yerindən qalxıb, adyalı yerə tullayaraq, qapıya sarı qaçdı. Aşağı gözə sarı əyilərək bağırdı:

- Sən allah, bu pəncərəni bağlayın. Axı soyuqdan buz bağladım!

- Dırnaqlarını tutandan sonra, dırnaqtutanı bayıra qoy. Yarım saata gəlib aparacağam.

Bu qapının arxasında dayanmış qəhvəyi başmaqlı qadının səsi idi. Səsi boğuc şəkildə çox uzaqdan gəlirdi. Sanki quyunun dibindən danışdı. Xəyalında qadının boy-buxununu canlandırdı. Qadın deyəsən ucaboyludur. Səsi onu kameraya gətirən nəzarətçininə ox-

şamırdı. Qəhvəyi başmaqlar qapıdan uzaqlaşdı. Qapının gözü isə açıq qaldı.

Karxıb qalmışdı. Nə edəcəyini bilmirdi. Həbs olunduğu gündən bəri bir baca belə üzünə açıq qalmamışdı. İndi isə qapının aşağısındakı dördbucaqlı göz açıq idi. Diz çöküb əllərini dizləri bərabərində yerə qoyaraq, əyilib gözdən bayıra baxmağa başladı. Soyuğun şaxtası sementdən dizlərinə sızdı. Ayaqlarını don vursa da, fikir vermədi. Acgözlüklə gözdən dördgözlə baxırdı ki, bəlkə qapının arxasında var-gəl edənlərin ayaqlarını görə. Nədənsə ancaq qarşısındakı divarın qara mərmər daşları görünürdü.

Dırnaqtutanı götürüb yerindən qalxdı. Palaza sarı getdiyi an geri dönüb, yenidən diz üstə çökdü. Əyilib ağızını gözə dayaraq, var gücylə bağırdı:

"Xanımmm! Ay xanım! Sən allah, bu pəncərəni bağlayın. Mən burada dondum axı! Gecə də açıq qalsa, soyuqdan ölərəm. Vallah ölərəm. Xanım... Ay xanım..."

Nəzarətçinin nə səs-səmiri, nə də izi-tozu görünürdü. Əbəs yerə bağırdı. Səsi qapının o tayındakı divara dəyib geri qayırdı. Sonra yenidən sükut çökdü. Dırnaqtutanı götürüb, palazın üstündə oturdu. Üşütməsi artmışdı. Adyalı yenidən çiyinlərinə saldı. Burnunun suyu axırdı. Əlinin arxasıyla burnunun suyunu sildi. Əlinin üstündə burun suyunun izi qaldı. Dırnaqtutanı palazın üstünə atıb, əlüzyuyana sarı getdi. Su soyuqluqdan əlini kəsirdi. Bir saniyə belə əlini suyun altında tuta bilmədi. Tələm-tələsik əlini yudu. Barmaqlarının ucu soyuqdan acışdı. Əllərini qoltuqlarının altına soxdu. Paltarını islandı. Üşütmə canına çökmüşdü. Əllərini isindirsin deyə, sağ əlini paltarının altına, döşlərinin arasına qoydu. Barmaqları isti-soyuq olsa da, acışmasına dözdü. Barmaqları döşünün arasındakı istini get-gedə özünə çəkdi. Sağ əlini çıxardıb, sol əlini qoyduğunda, döşlərinin arası sərin idi. İstisi sağ əlinə keçmişdi.

Dönüb balışın üstündə oturdu. Əllərini dizlərinin büküyünə qoydu. O an incəcik isti belə, onadünyanın ən böyük neməti, töhfəsi

kimi gəlirdi. Həyatın bütün ləzzətləri bir yana, isti də bir yana, deyə düşündü. İstidə oturmaq, istidə yemək, istidə yatmaq dünyanın əlçatmaz arzusu kimi gəlirdi ona. Gözlərini yumub dizlərindən barmaqlarına sızan istini ləzzətlə içinə çəkdi.

Adyal çiyinlərində, dırnaqtutan qarşısında, dəmir qapının açıq qalmış dördbucaqlı gözüylə üz-üzə oturmuşdu. Qapının açıq qalmış gözü önündən bir cüt ayaq keçdiyindən yerindən qalxıb qapıya tərəf cumdu. Bu dəfə gğzə sarı əyilmədi. Qapını gücü çatdıqca yumruqlamağa başladı:

“Xanım! Siz allah, bu pəncərəni bağlayın! Yoxsa mən burada donacağam”.

Qapının yuxarı gözü açıldı:

- Nə hay-küy salmısan? Dırnaqlarını tutdunsa, dırnaqtutana qoy bayıra.

Danışan qadının sir-sifətini görməyə belə imkan tapmadı. Göz o saat bağlandı. Kor-peşman, suyu süzölmüş halda geri qayıdıb balışın üstündə oturdu. Dırnaqlarına baxdı. Sonuncu dəfə onları nə zaman tutduğunu belə xatırlamırdı. Dırnaqlarını tutmadan açıq qalmış pəncərəyə göz gəzdirdi. Bəlkə birilərini orada görüb, pəncərəni bağlamasını xahişetsin? Kimsə gözə dəymirdi. Adyalı çiyinlərinə saldı. Yaman üşüyürdü. Dırnaqtutunun çıqqaçığı səsi onu həyata bağlayırdı. Səsləri eşitməyə darıxmışdı. Xiyabanlarda siqnal səsinə, qonşu uşaqlarının çığır-bağırtısına, maşınların baqajında göy-göyerti satanların gur səsinə belə darıxmışdı. Acığı gələn işlərin belə həsrətini çəkirdi. Qonşu qızlarının dedi-qodularına, pıçılıtlarına, iş yerindəki qadınların atmaca sözlərinə qatılıb, onlarla ağız-ağıza verib pıçıldeşmaq istəyirdi. Kameranın səssizliyində çıqqaçığı səsi həyat əlaməti olan tək səs idi. Yaşadığını, həyatda var olduğunu xatırladırdı. Çıq... Çıq... Çıq... Abacı demişkən, it dırnağına oxşar uzun dırnaqlarını bir-bir tutub, Abacı kimi bir yerdə topladı. Əlini dırnaqlarının altından eşiyə pırtlamış ətinə çəkəndə, barmaqlarını çılpaq kimi hiss etdi. Barmaqları Abacının barmaqlarına oxşayırdı. Fındıqçalı hənəsi olmasaydı belə,

nədənsə barmaqlarını Abacının barmaqlarına oxşatmaqdan xoşlandı. Təbəssümdən dodaqları qaçdı.

Abacı cümə günləri dırnaqlarını qayçı ilə tutardı. Qayçını elə ustalılıqla, yeyin-yeyin barmaqlarının dövrəsində dolandırardı ki, indi ətin kəsəcək deyərdin. Az qalırdı adamın ürəyinin bəndi qırılısın. Abacı xına rənginə boyanmış dırnaqlarını tutub, kağızın arasına yığardı. Sirli bir cadu-piti kimi kağızı divar kərpiclərinin oyuqlarına soxardı. Sonra qıçı ilə oyuqların əlçatmaz yerinə itələyərdi.

- Aaay Abacı! Deyirsən bəs Şeytan qırıntıları divarın oooyugundan çıxma bilmir?

Abacı şirin gülüşü, incə səsi, yastı danışıqla ard-arda Şeytanla dırnağın əlaqəsindən nağıllar danışardı. “Dırnağın altı Şeytanın yataq yeridir, yuvasıdır” - deyərdi. Qərənin zehni duru, kefi saz olduqda, Abacıdan əl çəkməzdi.

- Şeytan qırıntılarını aaaat eşiyə, tök zibilqabına daa, ay Abacı! Demirsən ki, Şeytan dududuvarın dəlmə-dedededeşiyində yuva qurar, balalar?! Bir gün gördün evi Şeytan bababasıbhaaa...

Abacı isə inanclarına xəyanət edilibmiş kimi:

- Oğul, Qərə Xan! Sənin hələ belə şeyləri qanan vaxtın deyil. Dırnağı tutub bayıra atsan, şeytan toyuq-cücənin cildinə girər.

O da Abacıyla Qərənin deyişmələrinə xırçın-xırçın gülərdi. Abacı onun gülüşünü gördüyündə:

- Hə də. Qərə Xan boş-boş danışır, sənin də əriyin əzilir. Zamanı uşağısızda, bizi bəyənməzsiz ki! Görürəm Qərə Xanın səfəhləməsinə sənin necə için keçir!

Abacı yalnız dırnaqlarını deyil, xınalı saçlarını da daradıqdan sonra, qırılan tüklərini sap kimi bir-birinə dolaşdırıb, üstünə tüpürərdi. Balaca yumaqları isə divarın dəlmə-deşiyində gizlədərdi.

- Ay Abacı! Axı bu tüpürək nədir? İryənirəm. Adamın lap üürəyi bulanır.

Abacı ciddi bir məsələdən danışır kimi:

- Bala! Tüpürək batilləməsidir. – deyərdi.

Abacını görməyəli illər oldu. Bu qədər ildən sonra Abacının təkadamlıq kamerada, onun beynində canlanmasına gülməyi gəlirdi. İndi özü oturub dırnaqlarının qırıntılarını önündə toplayaraq, divarlara göz gəzdirir, deşik axtarırdı. Dəmir qapı çalındıqda hövüllənərək yerindən qalxdı. Dırnaqtutanı qapının aşağı gözündən bayıra uzatdı. Qəhvəyi başmaqlı nəzarətçi qapının arxasından əyilib, aşağı gözdən dırnaqtutanı onun əlindən aldığında, əli əlinə toxundu. Qadının əli isti idi. Barmağında yaqut qaşlı üzük vardı. Yersiz düşüncələr ildırım kimi beynində parlayıb yoxa çıxdı. Qadının barmağındakı yaqut qaşlı üzük anasının yaqutdan olan üzüyünü, boynundan ayrılmayan nar dənəsinə oxşar yaqut boyunbağısını, yaqut sırğalarını xatırlayır. Qadın dırnaqtutanı alıb, əlini geri çəkdi. Ümitsiz halda əyilib gözdən bağırır:

- Siz allah, bu pəncərəni bağlayın. Mən səhərəcən donacağam.

Qapının aşağı gözü onun ağzına bağlanır. Qalxıb çarəsiz halda qapıya söykənir. Səbri daşıb. Ağlamağı bir çirtməyə bənddir. Alnını dəmir qapının yuxarı gözünün küncünə qoyub, hönkür-hönkür ağlayır. Gözündən axan gilələr buz bağlamış yanaqlarını qızışdırır. Onu aşağılayan insanlara ağız açdığına görə özündən acıqlıdır. Özü-özündən cinlənir. Abacı demişkən, cinli-baxmalı olub. Özüylə özlüyü çəkiş-bərkişmədədir. Özünün gözündən gilələr axdıqda, özlüyü mövhüm bir varlığın qarşısında dayanıb. Böyüyüb, boy atır. Ətsiz, skeletsiz bir varlıq var önündə. Çən kimidir özlüyü. Ağız-burununu, gözləri belə çən-dumana bürünüb. Dodaqları tərپən-mədən danışır: “Gəlib-gedənə az yalvar. Ağır otur batman gəl!”

İçini çəkə-çəkə, öz içinə bağırır:

- Souyuq iliklərinə işləyən adam mənəm, sən yox ki!

Özlüyü ona yaxınlaşır. Onu öz çən-dumanına bürüyür. Onunla sinə-sinəyə dayanır:

- Çiy danışma! Hər şeyin bir qiyməti var.

Özü özünü saxlaya bilmir. Döyüşkən xoruz kimi özlüyünün üstünə atılır: “Bu daxmada soyuqdan ölən mənəm! Bildin?! Mənəm baax... Sən yox ki!”

Özlüyü get-gedə ona yaxınlaşır. Onunla birləşməkdədir: “Qorxaq olma! Sənə özlüyünü buraxmağa görə işkəncə verirlər. Bunu anlamalısan. İstiyə də dözməlisən, soyuğa da. Heç utanmırsan, ayıya xanbacı deyirsən?!”

Özündən də, özlüyündən də utanır. İçini çəkə-çəkə dönüb balışın üzərində oturur. Özlüyünün bağına sığınır. Gözündən axan gilələr hirsini soyutsa da, düşüncəsində qalmaqla davam edir. Gözü bir yerə yığılmış dırnaq qırıntılarında ola-ola burnunu çəkir. Dırnaq qırıntıları çirklidir.

Özünə qapanmaq belə üşütÖzlüyünə sığışdığı belə üşüməyinə təsir etmir. Ayaqları yenə donur. Əlləri üşüyür, canı gizildəyir. Burnunun ucu, barmaqları soyuqdan ayazlayıb. Bu gecə donmaqdan qorxur. Əli hər yerdən üzülmüş kimi möcüzələri düşünür. Abacının dediyi Şeytan dırnaq qırıntılarının içində canlanır. Şeytan buynuzlu, çirkin bir varlıq deyil. Vəsvəsəli, həvəsli rəngə boyanıb. Beyninin soyuğa həssas olduğu, mövhumatdan yaranan düşüncələrdən baş qaldırmış, indi isə xəyalında şölələndirdi. Şeytan hənalı dırnaqlarının altından canını qurtarıb, təkadamlıq kamerada, dəmir qapının üzərində yuva qurub. Abacının nağıllarındakı od tanrısıdır; dəmir qapıdan alovlanır. Onu mövhüm xəyallarının dolanbacında dolandırır. Gözləri yumulu, xəyalı mövhumat içində gəzir. Qanı damarlarında donmaqdadır. Ətindən, qanından silkələnib. Dərisi bozuntul rəngində adyaldı, üstündən yerə sərilib. Skeletinə baxır. Necə də çirkin bir skeleti varıymış. Başının kasasında gözlərinin boş yerini belə görür. Gözü olmadan necə görür, bilmir. Sümükləri gözünün önündə düzülüb. Döşünün üstündəki sinəsinin sümüyündə çat var. Əlini sinəsində gəzdirir. Sümükləri sancır. Atrıq neçənci dəfədir ki, sümük sancısını hiss edir. Gözləri bağlıdır. Od tanrısı dəmir qapının gözlərindən ona baxır. Gözləri belə közərmiş kömür rəngində işım-ışım işıldayır. Onu özünə sarı çağırır. Alovlanır, odlanır. Təkadamlıq cəhənnəmin qızğın soyuğundan, kameranın şaxtabasan havasından qurtulub, od içində alovlanmaq istəyir. Üşüyür, titrəyir. Həyətin günəşli gündüzlərinin intizarı get-gedə artır.

Günortadan keçib. Səssizlik bağ həyatının evlərinə çöküb. Abacı demişkən, iki cııldızdan başqa hamı günorta yuxusundadı. Ceyranı belə anası güclə namazxana otağına salıb, yatızdırıb. Cııldızlar divarın dəşiklərində, Abacının dırnaq qırıntılarının içində, dəşiklərdə gizlənmiş Şeytanı axtarırlar.

- İiilan yuvasına çöp soxmaqdı bu oyunun adı. – Qərə deyib gülür. Pıqqldayırlar: – İlan yuvası yox, Şeytan yuvası.

Qərə əlini onun ağzına qoyur:

- Yavaş! İlanbacı yuxudan ayılar.

Qərə əlindəki ağacıyla dəşikləri qurdalayır. Kərpiclərin arasında ərp bağlamış kağızları yerə töküb, sınıq xətkəşlə qurdalayır. İcindən Şeytanın balaladığı şeytancıqları axtarır.

- Sən deyirsən ki, Şeytanın buynuzu var?

Qərə, asta səslə:

- Dedededim yavaş danış axı. Yatanları oyadarsan.

Birdən-birə Abacını pəncərə önündə dayanıb onları izlədiyini görür. Rəngi bozarır. Torpaqlı xətkəşi arxası pəncərəyə durmuş Qərənin qıçına vurur. Qərə isə – Hə? Yenə nə var? – dediyində, gözü heykəl kimi pəncərənin önündə dayanmış Abacıya sataşır. Dilinin pəltəkliyi daha da artır:

- Qaqaqaqaç! Vəziyyət pisdir – deyib, onu Abacının qınayıcı baxışları altında yalnız buraxıb qaçır.

Titrətmə tutub. Düşüncələri dağınmıqdır. Mövhum xəyallar başından aşib-daşır; od rəngində gözlərində canlanır. Nə düşündüyünü, nə etdiyini, nə edəcəyini belə bilmir. Birdən-birə qalxır. Özlüyünü oturduğu yerdə buraxıb, iki gözlü dəmir qapıya, qapıda alovlanan mövhum varlığa sarı qaçır. Ayazlamış canını alovlara qatmaq istəyir. Alovlanıb iliyinə qədər işləyən şaxtadan xilas olmaq istəyir. Qapıya yetişdikdə, alov məhv olub. Buzlamış əllərlə dəmir qapını yumruqlayır. Ayazlayıb donmaq istəmir. Şaxtaya işkəncələrlə dözməyə daha gücü qalmayıb. Yumruqlarını dayanmadan, dəli kimi qapıya vurur:

- Məni bu şaxtadan qurtarın!

Hönkür-hönkür ağlayır:

- Aparın, asın, kəsin, yandırın; ancaq məni bu şaxtadan qurtarın...

Neçə saniyə, neçə dəqiqə, neçə saat ötüb-keçib bilmirdi. Saatın əqrəbləri donub. Sementin soyuğu oturduğu yerdən dizlərindən onurğasına doğru sinirləri dondura-dondura bütün orqanlarına yayılır. Başının kasasını dondurur. Nə vaxtdan belə səcdə vəziyyətində, yarıbükülmüş halda düşüb qaldığını bilmir. Göz yaşları quruyub; alını buz parçasıdır. Əlini alına çəkəndə, sementin buraxdığı nöqtə-nöqtə izini çala-çuxur kimi dərisində hiss edir. Qol-qıçı keyiyib. Barmaqlarına sanki iynə batır. Düşüncələri beynində büllur-büllur buz bağlamaqdadır. Heç nə düşünüb-daşına bilmir. Palaza sarı iməkləyir. Komalanmış dırnaq qırıntılarına fikir vermədən, donub keyimmiş canını balışa doğru sürüyüb, üzünü üstə düşür. Dırnaq qırıntıları adyalın üstünə səpələnib. Taqətdən düşmüş vəziyyətdə soyuqdan başqa heç bir şey düşünə bilmir. Soyuq onun üçün daha hava durumunu mənasında deyil. Soyuq, sıfırdan aşağı, mənfi düşüncələrə uduzmaqdır, özlüyünü içində susdurub-dondurmaq deməkdir.

Get-gedə soyuq düşüncələrində dirilib canlanır. Ağ rəngindən rəngsiz rənglərə çevrilir. Hava rənginə, hava rəngindən su rənginə, su rəngindən boz rəngə, şəkilsizlikdən şəkilə dönür. Təkadamlıq kamera uşaqlıq nağıllarının şaxta babasının əlindəki bardaqdı. Havanın donuq çağında özünü bir bardağın içində məhbus olunmuş buz parçası sanır. Pəncərədən calanan soyuq-sazaq, buzlu su bardağının içində onu çirta-çirt sındırır, əridir.

Müvəqqəti saxlandığı zindənda fiziki işkəncələrin qarşısında bu qədər əzabla qarşılaşmamışdı. Düşüncələri başqa bir havada havalandırdı. Soyuq, şaxtaya çevrilib. Şaxta ağ rəngindədir. Ağ rəng daha barışın, sülhün rəngi deyil; işkəncə rəngidir. Sibiri bürümüş qar rəngindədir; işkəncə rəngində. Qanı Sibirdə karxanalarda yaşamaq üçün mücadilə edənlərin qanından rəngsiz deyil deyə düşünür. Qan harada

olursa olsun, qandır; donuq havada, şaxtada belə qırmızı rəngindədir. Qanının donmasına izin verməməlidir. Müvəqqəti təcridxanada, istintaq otağında oturacağın üzərində qadınlığının buraxdığı qırmızı iz hələ də qalırsa, özünü, özlüyünü torpaq qoxuyan adyalın altındakı soyuq sementə uduzmamalıdır. Qanının hərarətini canında gəzdirməlidir.

Son vaxtlar, inanclarına baxmayaraq, araşdırmağa maraqlı olduğundan, Sibirə aid oxuduqlarını donmuş beynində incələməyə çalışır. Sibir dibsiz-bucaqsız ağılıqdır. Sonsuz işkəncədir. Şaxta, tağa yapışmış pəncərə; Sibiri təkadamlıq kamerasına daşıyır. Gözünün qarası ağında itir. Sibirin ağappaq qarı bağlı gözünün ağında sərgilənir. İşkəncəyə uğrayan minlərlə insan donmuş heykəllər kimi gözünün ağında sıralanırdı. Sıranın qarşısında dayanan heykəlin kim olduğu ona məlumdur. Onun həyat hekayəsini oxuduğunda necə də sir-sifətdən Qərəyə oxşarlığı var deyə düşünmüşdü. Şerlərinin hər kəliməsinə kövrəlmişdi. Son günlər onun şeirlərini vərəq-vərəq oxuyub, başına çəkib içmişdi. İndi isə şaxta basan kamerada üzü üstə düşüb, balışın ağ mələfəsində Sibir görüntülərini gözü önündə canlandırırırdı.

Mandeleştam sıranın qabağındadır. Onun buz heykəli ilə bərabər dodaqları tərənirdi. Ən çox sevdiyi şeir dilinin ucunu qızdırıb, qıp-qırmızı qanını damarlarına doğru coşdururdu. Qanını coşduran həyat marşdır çalınır Mandeleştamın donmuş dodaqlarında. Onunla bərabər onun Stalinə xitabən yazdığı şeri mızıldanır:

Mənə tapşırıldığı gövdə ilə nə eyləyim?

Mənə tapşırıldığı gövdə ilə nə eyləyim?

Mənə tapşırıldığı gövdə ilə nə eyləyim?

Get-gedə mızıltı səsi bağırıtıya çevrilir. Səsi divarlara toxunaraq qulaqlarında cingildəyir:

Bunca özlüyüm, bunca mənimlə həmdəm,

De!

Yaşam üçün,

Bir nəfəs almağıma,
Kimə mütəbərrik olduğumu söyləyim?
Mən güləmsə, bağbanam da
Yerin bir guşəsində
Köşəyə sığınmamışam
Tanınmamış naxışlarda naxışlanmışam
Yaşamın istisini
Əbədi işıqlarda hovlayıram, bax!
Nəfəs buxarlanır, izsiz...
Şəkili isə
Heç kimsə biçimindən ayıra bilməz

Mövhumat içində boğulmaqda, yoxsa real həyatın donuq çağında, zindanın bucağında donmaqda olduğunu bilmir. Düşüncələri yuxuyla oyaqlıq arasında başına fırlanır. İxtiyarsız əlini uzadaraq kənardə qalmış adyalı başına çəkir. Əllərini nəfəsi ilə qızdırır. Sözlər fasiləsiz dilinin ucunda yenidən oynayır:

Yaşamın istisini əbədi işıqlarda hovlayıram, Bax!

Yaşamın istisini əbədi işıqlarda hovlayıram, Bax!

Yaşamın istisini əbədi işıqlarda hovlayıram Bax!

Baxır. Qərə, pəncərənin arxasından, qar üstündə şığayan günəşin altında durub ona baxır. Əllərini yenidən qızdırır. Əlcəkli əli ilə ona “gəl” deyib çağırır. Həyətin torpaq sahəsində əl dəyilməmiş qar sanki günəşin işığında gündüzün ağappaq ulduzlarıdır, par-par parıldayır. Qərə bir daha pəncərəni döyür. Üzünü şüşəyə dayayır:

- Gəl!.. Tetetez gəl! Qar adamı düzəldirik. Gügügünəş qarı əritməmiş gəl!

Qərənin şüşəyə yapışmış dodaqları, burnu yastılanıb. Onu elə görüncə, su çiçəyi çıxartmış, yataqda yatmış bacısı ilə birlikdə Qərənin yastılanmış dodaq-burununa doyunca gülüşdülər. Qərə Abacının

yeni toxuduğu yun papağı başına qoymuş, Ceyran isə xala-xanbacılar kimi yaylığını başının arxasında düyünləmişdi. Üzü daş kələm kimi yaylığın içindən pırtlayıb sıxıb. Yanaqları soyuqdan qıp-qırmızıdır. Onları görcək, yataqda yatan xəstə bacısına fikir vermədən, tələm-tələsik Abacının toxuduğu qırmızı yun jaketi əyninə keçirib başa açıq, əlcəksiz, kef içində, hoppana-hoppana otaqdan çıxdı. Hörüklərinə bağladığı qırmızı qotazlar havada atılıb-düşürdü. Ayağını dəhlizdən pilləkana qoyduğunda, az qaldı ki, sürüşüb təpəsi üstə yerə dəysin. Qərə həyətin qarını torpağa sarı kürüyürdü. Ceyran xəkandaz-xəkandaz qarı torpağın ortasında bir-birinin üstünə yığırdı. Əlcəksiz əlləriylə qarı yuvarlayıb, Ceyranın topladıqlarının üstünə yığır. Yuxulu gözlər həyətin qonşu evlərinin pəncərələrindən qar adamı düzəldən üçlüyü izləyirdilər. Abacı pəncərəni açıb qışqırdı:

- Qız, bə sənəin əlcəyin hanı?

Başını qaldırmadan: - Üşümürəm. - deyir. Bacısı yerində dir-səklənib həyəətə baxır. Anası yan pəncərədən şüşəni döyəcləyib, əlindəki yaylığı ona göstərir. O isə cavab olaraq çiyinlərini atır. Bir çəngə qar götürüb anası dayanan pəncərəyə tərəf atır. Qar pəncərəyə çarpıb yuvarlaq iz buraxaraq, hər yana səpələnir. Bacısı güldür. Ceyran isə xəkandazı yerə atıb, ovuclarını doldurur. Onu qar gülləsinə bağlayır. Qərə də həvəsə gələrək, kürəyi yerə atıb onlara qatılır. Qəhqəhələri həyəti başına götürür. Qarğalar ağac başında onlarla səs-səsə verirlər: Qar... Qar... Qar...

Üşüyür. Adyalı bərk-bərk özünə bürüyür. Düşüncəsi yuxuyla ayıqlıq arasında gəzişir. Əlini uzadır. Anasının verdiyi yaylığı alıb başına örtür. Hörükləri döşlərinin üstündən aşağı uzanıb. Abacı pəncərəni açıb, əlində əlcək onu səsəylir:

- Qız! Ay qız! Gəl bu əlcəkləri geyin. Qərə xanın əlinə balaca olur. Geyin, əllərin donmasın.

Barmaqlarının ucu əlcəyin içində belə soyuqdan acısıdır. Amma o buna fikir vermədən Qərə və Ceyranla birlikdə yuvarladığı qarı bir-birinin üstünə yığırlar. Bacısı pəncərəyə yaxınlaşıb onları izləyir.

Bacısı tərəfə baxa bilmir. Qərə bir koma qarı yandakı açıq sahəyə yuvarlayıb komalaşdırır. Qar koması get-gedə böyüyüb yumrulanır. Top boyunda qar gülləsinə qar adamının heykəli üstünə qoyurlar. Qarğalar ağacda qarılıdirlər: Qar... Qar... Qar... Onlarsa üçlükdə pıqqıldayıb güllüşürlər. Ceyran: - Burnunu mən gətirərəm. - deyib, ayağı sürüşməsin deyər, asta-asta evlərinə tərəf gedir. Qərə papağını başından götürüb qar adamının başına qoyur. Onun içində bir şıltaqlıq var. İstəyir ki, qar adamı ona oxşasın. Qərənin papağını götürüb öz yaylığını qar adamının başına salır. Qərə bir başa pıqqıldayıb güldür.

- Çəçərqədli qar adamı gögörməmişdim. - deyir.

Hələ də içindəki şıltaqlıq bitməyib. Ceyran otaqlarının önündə dayanaraq, əlindəki yerlərinə narıncı bayraq kimi havada yellədir. Qələbə çalmış sərbəzə oxşayır. Yerlərin birini qar adamının burnuna, ikincisini eninə, ağzının yerində yerləşdirirlər. O yerdən biraz aralı dayanıb, birlikdə kərdin ortasındakı gözsüz, narıncı rəngində ağır-buruna sahib olan qar adamına baxırlar. Bacısı yataqdan durub pəncərənin qarşısında dayanıb. Qar adamı hələ də ona oxşamır. Beynində şimşək sürətilə yeni fikir çaxır. Tez evlərinə tərəf qaçır. Anasından gizlin, astaca sandıqxanaya girir. Döşündən aşağı hörüklərini qıçı ilə kəsib həyəətə qaçır. Qar adamının önündə dayanaraq, yaylığını açır. Bir topa qar götürüb, qırmızı qotazlı hörükləri qar adamının çiyinlərinə yapışdırır. Yaylığı yenidən qar adamının başına örtür. Qərənin ağzı açıq, gözləri bərələ qalıb. Ceyranınsa gözləri təpəsinə çıxıb. Əlini qar adamına tutub: - Hörüklərin... Hörüklərin... - deyir. Özünü tutub. Gülmür. Özünə oxşadığı qar adamı hələ də gözsüzdür. Şıltaq baxışlarıyla Qərənin pəncəyinin qara düymələrinə baxır. Qərə isə düymələrinin ikisini qopardıb, qar adamının gözlərində yerləşdirir. Ceyranın işarə barmağı qar adamının hörüklərində, gözləri isə pəncərədən baxan Abacıdır. Abacı hörükləri görəndə kimi gözləri girdələnib vaxsey qopardır.

- Qız! Hörüklərini neynədin?

Anası pəncərəni açıb, onlara tərəf boylanaraq, təəccüblə qar

adamına baxıb, həyatə sarı qaçır. Evin həyatinə sarı tərəf gəldiyində az qalır yıxılsın. Həyatın açıq sahəsinin ortasında bir onun kəsik saçlarına, bir də qar adamının yaylıq altdan uzanan qırmızı qotazlı hörüklərinə baxır. Qızına doğru gedib, acıqla qolundan bir çimdik qopardır. Qulağından burub, evə doğru aparır:

- Sənənin əlindən başıma nə daş salım? Atan gələndə ona nə cavab verim? - deyib, bir qapaz öz başına, birini də onun başına vurur. – Boynun yerə girməsin, ətin tökülməsin, qız, axı bu nə işdir? Qız doğduğum yerdə daş doğardım!

Abacı pəncərədən boylanıb anasına hay verir:

- Bala! Uşağı, bir qələtdir edib, uşağı döymə.

Anası hələ də onun qulağından bərk-bərk yapışaraq, çəkə-çəkə aparır:

- Abacı! Qızını döyməyən dizinə döyər – deyir. Qərə ilə Ceyran qar adamıyla birlikdə üzüntülü baxışlarla onların arxasıya baxırlar. Qulağı bərk incidir. Nədənsə saçlarını kəsdiyindən peşman deyil. Gözündən bir gilə yaş belə axmır.

* * *

Arxası üstə çevrilir. Sementin soyuğu kürəklərinə sızır. Üşüyür. Ümitsiz halda açıq pəncərəyə baxır. Ağılığı işkəncə rəngi olaraq düşünmək istəmir. Nə olur olsun, qızışmalıdır.

Orta məktəbin ikinci sinifində Azər və Ceyranla birlikdə üçlük quran illərindədir.

Azər qalxıb lövhəyə getdiyində, donunun arxa ətəyində girdə qırmızı ləkə görünür. Qızların bir neçəsi ona gülürlər. Azər isə hər şeydən xəbərsiz müəllimin soruşduğu suallara cavab verməyə çalışır. Sinifdə pıçhapıç başlanır. Dərsə qulaq asan yoxdur. Müəllim qələmini stolun üstünə vurub “sısss” deyir. Azər uşaqların pıçılısından karıxıb qalıb. Onun isə təəccübdən gözləri bərəlib. Nə baş verdiyini hələ də dərk etmir. Əlini qaldırıb müəllimi çağırır. Oturacağı üzərindəki qır-

mızı ləkəni müəllimə göstərir. Azər isə suallara cavab vermək əvəzinə ağlaya-ağlaya sinifdən çıxıb qaçır. Mədrəsənin işçisi dil-dodağının arasında deyinə-deyinə oturacağı ləkəsinə yaş dəsmal çəkir. Müəllim ləkənin nə olduğunu belə açıqlamır. Heç kim də Azərin başına nə gəldiyini aydın-aşkar demir. Azər həyatdə təkbaşına bir küncdə oturub. Üçlük ikiliyə dönüb. Ceyranla qol-qola həyatə addımlasa da, fikiri həyatın küncündə təkbaşına oturan Azərdə qalıb. Ceyran onun oturduğu küncə baxaraq deyir:

- Allah eləməsin haa, biz də Azər kimi mədrəsədə aybaşı olaq.

O da Ceyranın nə dediyini belə anlamır. Aybaşının oturacağıdakı ləkəyə nə dəxli var ki!.. Ancaq bunu başa düşür ki, Azərin başına gələnlər utandırıcı hadisədir. Mədrəsədə, xiyabanda, küçədə belə qızların hamısının başına gələ bilər.

Qorxduğu başına gəldi. Azərə gülməmişdi, qınamamışdı. Ona acımışdı, üzülmüşdü. Bəs nə üçün aybaşı hadisəsi Azər kimi, oturacağı üstündə oturarkən başına gəldi deyə düşünür. Yəqin zilsəli ilə bəmsəli də sinifin qızları kimi ona gülüblər. Qadın fiziologiyası onunla düşmən kimi davrandı. Sorğu otağından kameraya döndükdə, Azər kimi ağladı. Qırmızı ləkəni gördüyündə hirsindən dəmir qapını, divarı təpiklədi:

- Hamama getməliyəm, getməsəm ölərəm vallah!

Hamamdaydı. İsti suyun altında, örpək yerinə ona verdikləri mələfənin ləkələnmiş nöqtəsini övkələyirdi.

Üşütməsi artmışdı. Adyalı başına çəkir ki, bəlkə nəfəsinin istisinə qızışsın. Canı keyiyib, kiriyib. Donmağın birinci əlaməti keyiməkdir. Cek Londonun kitablarında oxuyub. Bəlkə də yaşadıkları bir hekayədir deyə düşünür. Cek Londonun hekayələri içinə girə bilsəydi, heç olmasa itlərə sığışıb, qızışardı. İtlərdən qorxur. Soyuq hekayələrdə gəzişmək istəmir. Müvəqqəti zindanının hamamına dönüb, ağ mələfənin üzərindəki qan izini övkələmək istəyir. Ucsuz-bucaqsız, tavsız hamamda yuyunmağı soyuq hekayələrdə gəzişməyə tərcih edir. İsti xəyallarda gəzişib, canını qızdırmaq istəyir. Hamamdadır.

Necə olsa da, hamamın təkadamlıq kamera kimi şaxtabasan havası yoxdur. Hamam, tualetlərin kənarında dayanır. Onu, incə divarla tualetdən ayırıblar. Tavansız hamamda onu yuxarıdan izləyə bilərlər deyə ehtiyat edir. Nəzarətçi qapını arxadan bağlamadan, ona qəzetə bükülmüş bir bağlama verir:

- On beş dəqiqə vaxtın var. – deyir. Qəzetin içində bir mələfə, bez parçadan tikilmiş köynək-şalvar, bir alt paltar, bir koteks, kibrit qutusu boyda bir parça sabun var. Sabun onun üçün dünyanın ən böyük sərvəti sayılır.

Zindanın bucağında, şaxta havasında xəyalını hamamda gəzdirsə də, üşütməsi daha da artır. Nəfəsi yalnız burnunun ucunu qızdırır. Sementdən qalxan soyuq kürəklərdən iliklərinə qədər işləyir. Gözlərin yumur. İsti suyu açır. Hamam buxarlanır.

Onu izləyən olarsa, buxarı içində görə bilməzlər deyə düşünür. Kibrit qutusu boyda sabunu saçına, canına gəzdirdikcə, kiçilir. Əlindəki kibrit boyda sabun böyüyür. Yumru zeytun sabunu əlindən sürüşüb ümumi hamamın buğlu-buxarlı nömrəsində yerə düşür. Məhəllələrinin el hamamındaki yeniyetmə yaşına dönüb.

İl bayramına bir-iki gün qalır. Anası bacısıyla birlikdə hamamdaydılar. Həftə sonu bağ həyətinin sonundakı ev hamamında yuyunsaydılar da, bir mədrəsələr açılmazdan əvvəl, bir də il bayramına bir-iki gün qalmış ümumi hamama getmək bağ həyətinə yaşayanların önəmli ənənələrindən sayılırdı. Ümumi hamama getməyi heç xoşlamasaydı da, Kanada Draya dəyərdi. Hamam ənənəsi sona çatdığına, anası onları geyindirməmiş, hamamçı üstü buxarlanmış səp-sərin Kanadanı binənin ortalığında fəvvarəli hovuzdan çıxardıb başını açardı. Fıss səsindən sonra qapaq çıqqılıyla yerə düşərdi. Şüşənin başından qaz qalxardı. Kanadanı şüşə ilə başına çəkib, qurtaqurt içərdi. Dünyanın inanılmaz dadı varıydı ümumi hamamda içdiyini Kanadalarda. Kanada içmək, dadını asta-asta tamsınmaq, taysız ləzzətə qapanmaq idi. Bir qurtumuna belə dəyərməmiş ümumi hamamın pis qoxusuna dözmək. Utana-utana hər kəsin gözü önündə çırıl-çılpaq

gəzmək. Dəlləyin kisəsinin hücumuna dözməyi bir qurtum Kanada Drayla dəyişmək olarmış.

Qərə isə iki iliydi Kanada dadına həsrət qalmışdı. Hamamçı qadınların etirazına görə Abacıya onu ümumi hamamı gətirməyi qadağan etmişdi. Qadınların biri Abacıya, - Səndən olsa, uşağın atasını da gətirərsən. Utanmırsan?! Qoduğ yekəlikdə oğlanı arvadların hamamına gətirərsən? Dili pəltəkdi; gözü ki, pəltək deyil?! – dediyində, Abacı - Atası ölüb! Ölməsəydi sənin acığına onu da gətirərdim. – demişdi. Hamamda hay-həşir qopmuşdu. O gündən bəri, Qərə, atasız olduğuna görə, kişilərin ümumi hamamına gedə bilmədiyindən, mədrəsə açılarda da, il bayramında da ev hamamında yuyunardı. Kanada içməyi nəzərə almasaq, Qərəni ümumi hamamdan məhrum olduğuna görə qışqanırdı. Nədənsə ümumi hamamda utanverici hislərə qapanardı; böyüklər fityə bürünüb, uşaqları çırıl-çılpaq gəzdirdilər. Hər şeydən pisi isə hamamın qoxusuydu; ürəyini bulandırardı. Ayağının sürüşkən daşların üzərində sürüşüb yıxılmasından qorxardı. Hamama girəndən çıxana qədər nömrə içində qalsaydı da, pərdə arxasındakı xəlvəti məkanda, uşaqlara yasaq olunan bölgədə nə keçir deyə maraqlanırdı. Hər dəfə ümumi hamama gəldiklərində, anası bir neçə dəqiqə xəlvətiyə gedib, gözədən itərdi.

Anası pərdə arxasına getmədən öncə iki bacını dəlləyin əlinə tapşırırdı:

- Altı aylıq çirkəlini kisələ, Əşrəf xanım. Getdi bir də mədrəsələr açılana. – deyib, onun ovcuna dəmir bir pul basardı. Əşrəf xanım da kəməri kimi belinə bağladığı keşdən asılmış kisənin düyününü açar, pulu kisəsinə atıb düşərdi uşaqların sütül canlarına.

Əşrəf xanım rüşulu mühüm bir iş görən biri kimi hövsələylə kisəsinə sürtüb, əvvəl onu, sonar da bacısını kisəsinin altına salardı. Kisə canında gəzişdikcə, dərisi qızarırdı, pörtürdü. Canından isti qalxardı. Dən-dən çirkələr kisənin altından yerə tökülürdü. Dəlləyin kisəsi bu çirkələri haradan çıxardırdı, bəlli deyildi. Əşrəfxanım kisədən sonra bir tas ilıq su ilə dünyanın dincliyini canına calardı. Gilxi-

zandan bir ovuc gil götürüb, gil ilə onun saçlarını övkələrdi. Hovuzdan tas-tas başına su axıdaraq deyərdi:

- Dur ayağa. Sən qurtuldun. Anan gəlib bir əl də başını sabunlar. – Sonra da bacısını kisenin altına çəkərdi.

Hamamın yerindən buxar qalxırdı. Üstəlik nömrələrin açıq qalmış qapılarından da buxar bulud kimi hamamın səthinə dolub havada doluşırdı. Gözlərini nə qədər ovuşdursa da, hamamdakılar çən-duman içində bürünmüş kimi idilər. Anası onlara xəznəyə düşməyi qadağan etmişdi. Xəznədə çimməyin həsrəti ürəyində qalmışdı: “Suya girən xəznənin içinə işəyir. Xəznənin suyunda təmizlənmək yerinə mırdarlanarsan”. – deyərdi.

Kənarda dayanıb dördbucaqlı xəznəyə baxardı. Qadınlar suyun içində tərpendikə, su ləpələnilib xəznənin qırağından daşırdı. Bir dəfə qəfildən xəznənin içindən qərribə bir qadın çıxmışdı. Ölüm yatağından xortlamış, suyu süzülən skelet idi elə bil.

Qadın qarımışdı. Bükük beli ilə asta-asta yeriyirdi. Bir cüt büzüşmüş, suyu çəkilməmiş badımcana bənzər döşləri köksündən asılmışdı. Addımlayanda badımcanlar sinəsində yellənirdi. Qadının büzüşmüş dərisinə baxa bilmirdi. Bir gün o qadın kimi qarıyacağı ağına gəlirdi. Bir öz bədəninə baxdı, bir də qadının büzüşmüş, suyu çəkilməmiş dərisinə. Qocalıqdan zəhləsi getdi. Öz-özünə, - “Mən heç vaxt qocalmayacağam” qocalmayacağam” – dedi. Nədənsə qadından gözünü ayıra bilmirdi. Gözü qadının arxasında gəzirdi. Qadınsa bükülmüş beli ilə uşaqlara yasaq olan bölgənin, xəlvətinin pərdə arxasında gözdən itdi. Gözü pərdədə qaldı. Yenə içindəki şiltaqlıq qımıldanmağa başladı. Pərdə arxasında nələr baş verdiyini bilməli idi. Anasından qorxurdu. Yoxsa o saat keçib ora da bir göz atardı.

Fikrini yasaq yerdən yayındırıb, hovuzun kənarında səkinin üstündə oturdu. Bacısının pörtmüş canından tökülən çirklərə baxdı. Birdən-birə: “Vaaaay, çirklərin qurda bənzəyir” - dediyində, bacısı dəlləyin əlindən qurtulub, onun üstünə sıçradı. Durub pərdəyə sarı qaçdı. Pərdənin önündə dayandı. Şiltaqlığı onu pərdənin arxasına çək-

di. Ora hamam buğlu-buxarlı deyildi. Sərin olsaydı da, pis qoxuyurdu. Nəticədə hamamın pis iy verməyinin səbəbini tapmışdı. Şehirli bir dalana girmişdi. Dalanın döşəməsinin sürüşkən olmağına baxmayaraq, ayaqlarının altına sızan sərin xoşuna gəlirdi. Qorxsaydı belə, şiltaqlığı onu dalanın dibinə sarı çəkdi. Dalanın dibinə yetişməmiş nömrə kimi yerlərə gözü sataşdı. Qadınlar fitəsiz, önlərində tas oturmuşdular. Təsin içində “nuri” adlanan lığ-lehmə kimi bir şeylər varıydı. Şehirli bir nağılda dolaşdığını hiss etdiyində, anasının bağirtisini eşitdi: “Canın yanmasın qız! Sənin ayağın tənvirxanaya da uzandı?”

Səsi eşitdiyində, qarşısında lığ-lehməyə bulaşmış bir qadın gördü. Qadın onu görək əlini önünə tutdu. Bir an anasından zəhləsi getdi. Əsrarəngiz dalandan eşiyə qaçdı. Dalanı başa çatınca iki dəfə ayağı sürüşüb yıxıldı. Pərdənin arxasından çıxıb, buğlu-buxarlı hamamda qaçıb nömrəyə girdi. Duşun altında dayandı. Su baş-gözündən axsaydı da, yenə də burnu pis qoxuyla dolmuşdu. Bu pis iydən yaxasını qurtarmaq üçün dayanmadan zeytun sabununu üz-gözünə çəkdi. Sabun zeytun rəngində olsa da, piy iyi verirdi. Anasını görmək istəmirdi.

Ümumi hamamın buğlu-buxarlı havasında yerə girib, yoxa çıxmağı arzu etsəydi də, yenə hamama dönmüşdü. Damsız, tavansız bir hamamda ona verdikləri on beş dəqiqənin saniyələrini saymaqdaydı. Buğ-buxarı içində kibrit boyda sabunu durmadan canına çəkirdi. On beş dəqiqə başa çatmadan, özündən sonra paltarlarını, ləkələnmiş mələfəni belə yumalı idi. Mələfəni suyun altında övkələdi. Qan suya qarışub, suyoluna axdı. Nə qədər övkələsə də, qanın izi mələfədən getmədi. Tələm-təlsik geyindi. Vaxt qurtarmışdı deyə, məmur izinsiz qapını aç bilərdi. Məmur qapını açmadan döydü. Qapı açıldıqda, sərin hava pörtmüş yanaqlarını üşütdü.

Gözlərini açdığında, harda olduğunu seçə bilmədi. Çevrəsinə göz gəzdirdi. Adyala bürünmüş canı yerdə uzanıb qalmışdı. Gözləri tor görürdü. Gözlərini ovuşdurdu. Çən pərdəsi gözlərindən çəkildi. Tavana yaxın nəfəsləyi görcək, harada olduğunu xatırladı. Zindana dönmək istəmirdi. Üzünü balısa qoyub gözlərini yumdu.

Qərə getmişdi. Onun da hamamın kənarındakı təndir evindən bayıra çıxdığında, həm yanaqları pörtmüşdü, həm də olub-bitənlərə çaş-baş qalmışdı. Qərə Abacısıyla birlikdə getmişdilər. Həyətdə qu deyirdin qulaq tutulurdu. Yeddi yaşından bəri, yeddi il boyunda hər gün gördüyü Qərəni bir daha görməyəcəkdi. Bir daha onunla küsüb barışmayacaqdı. Qərədən sallanıb, onu da çilik-dəstə oyununa qatılın deyə, bir daha yalvarmayacaqdı. Həftəng oynamayacaqdılar. Bundan belə top-ərəbi oyununda ortada pasları tutmağa, ölənləri dirildib, içəri gətirməyə heç kim olmayacaqdı. Oyunun sonuna qədər ortada qalan ölümsüz oyunçu getmişdi. Top isə bundan belə həyətin ortasında sahipsiz qalacaqdı. Günəşin istisinə ərmiş, torpağa qarışmış yaylıqlı qar adamı bir daha qış günlərində həyət qarlarının içində göyərüb bitməyəcəkdi.

Qərə getmiş, onunsa ürəyi göyqurşağına boyanmış işim-işim işildayan bir cüt şüşə mazının yanında, ovcunda döyünürdü. Yaralanmış sərçə ürəyi idi sanki.

Qərə onu palıt ağacının kötüyündəki başayaq ürəyi ilə birlikdə yalnız buraxıb getmişdi. Abacı isə təndir evini yiyəsiz qoymuşdu. Bundan belə bağ həyətinin adamları Qərənin Abacısının təndirə yaxdığı çörəklərin, fətirlərin həsrətini çəkəcəkdilər.

Hər ayın başı çörəyin ətrinə yuxudan ayıldılar. Əl-üz yumamış təndir evinə qaçdılar. Abacının köməkçisi una bürünmüş par-paltarıyla, kündələri bir-bir götürüb, taxtanın üstündən oxlovla açıb, Abacının önünə atardı. Abacı girdələnmiş xəmiri əlindəki oxlova bürüyər, sonra oxlovu ustalıqla əlində oynadıb, kağız kimi nazikləşmiş xəmiri yuxayayanın üstünə salardı. Xəmir qırışıqlarını ətəkliliyinin qırışıqları kimi əli ilə açıb, düzəldər, daha sonar isə təndirə yaxardı.

Təndirin içində, xəmirin üzərində qabarcıqlar qabarardı. Ceyransa “xəmir doğur” – deyərdi. O, Abacının ustalığına heyranlıqla baxardı. Abacı onları görcək, əlini işdən çəkib, xəmiri dəvə ilə ördək şəklinə salıb, təndirə yaxardı.

Qərəgilin köçməyinə həyətdə hay-küy düşmüşdü. Bağ həyətinin qonşu evləri bom-boş idi. Abacını yola salmaq üçün hamı həyətdə yığılmışdı. Vidalaşmadan əvvəlki sözlər, tapşırıqların səsi bir-birinə qarışmışdı. Üzüntülü, palıt ağacının kötüyünə söykənərək, Qərənin çizdiyi ürəyin altında oturmuşdu. Qərə ona yaxınlaşıb, göz vuraraq qulağına pıçıldadı: “Təndir evində sənə bir söz deyəcəyəm gəgəgəgə ora. Muğayat ol, heeeeeeç kim görməsin”.

Qalmağalın içindən əkilib, təndir evinə sarı yollandı. Qərənin nə sözü varıydı deyə fikrə getdi. Bəlkə də başmaqlarının tayını nə üçün götürdüyünü deyəcəkdi.

Təndirxananın qapısını açdı. Qapı cırıldadı. Qapının enindən düşən işıq təndir evinin içinə doğru uzandı. Qapını örtüdü. Işıq qapının arxasında qaldı. Toz-torpağın zərrəcikləri damın bacasından təndirin içinə uzanan zolaq işığın içində oynayırdılar.

Üşütməsi nə zaman bitəcəkdi bilmirdi. Adyalı özünə bərk-bərk bürüdü. Gözlərini açdı. Cansız işıq zolağı təndir evinin bacasından deyil, zindanın açıq pəncərəsindən kameraya uzanmışdı. Üşüsə də, Qərəni görməli idi. Onun sözünün nə olduğunu bilməli idi. Ətrafına göz gəzdirdi. Cansız canı sement divarlarının əhatəsində idi. Üstəlik kənarında qoyulmuş unitaz başı qınına girmiş ağ tısağa kimi ona baxırdı. Qərə burada ola bilməzdi. Təndir evinə geri qayıtdı. His-tüstü rənginə boyanmış divarlar qaranlıq damı ikiqat qaranlığa bürümüşdü. Gözü qaranlığa alışıqda, Qərəni gördü. Zolaq işığın arxasından vururdu. Un taylarının önündə...

Qərə zolaq işığı yarıb ona doğru gəldi. Dinməz-söyləməz əlindən tutdu. Ən çox sevdiyi göyqurşağına boyanmış bir cüt şüşə şarı

onun ovcuna qoydu. Onunsa ürəyi ovcunda, şarların yanında çırpınırdı.

Səssiz-səmirsiz Qərə ilə sinə-sinəyə, göz-gözə dayanmışdı. Qərə onu divarın küncünə tərəf çəkdi. Saçına, hörüklərinə toxundu. Qar adamından götürdüyü qırmızı qotazlarına əl çəkdi. Hörüklərini açıb, saçını sıgalladı. Onu bağına basıb, saçını öpdü.

Əl-qolu sustaldı. Qotazlar əlindən yerə düşdü. Az qala huşu başından çıxacaqdı. Neçə saniyə, neçə dəqiqə keçdi, bilmədi. Qərə getmədən bir daha saçına toxundu. Alnını öpüb, arxasına baxmadan getdi. Cırcırlar yenidən qapının dabanlığında cırıldadılar. Onun boğazında boğulan nalə səsi ilə səs-səsə verdilər.

Gözlərindən axan gilələr yanaqlarını qızdırmış, balışını islatmışdı. Yatalaqdan qalxan xəstələr kimi ayağa durub islaq balışın üstündə oturdu. Dəmir qapıyla göz-gözə dayandı. Qapı sanki dəmir adamı idi. Onunla danışmağa başladı: “Gözünü aç, gözümə bax! Bilirsən də, Abacı nə deyirdi? Sözümə baxmasan, gözünə ağ salaram!”

Qapı səssiz-səmirsiz ona baxırdı. Yenidən sözünə davam etdi: “Mənə pəltək dili ilə “gözlüyünü aç, maından yerə düş” - deyən kişi Abacının Qərə Xanı deyildi. Ola bilməz. Minlərlə adamın dili pəltəkdir, minlərcənin duruşu Qərəyə oxşaya bilər. Minləri yetim uşaqlar kimi qollarını qucaqlayıb dayana bilər. Nəzarətçilərin hamısının dili pəltək ola bilər?! O nəzarətçidən Qərəyə nə dəxli var? Şüarları paylaşanda bir sözüydü dedi, keçdi. O sözün üstündən illər ötüb. Deyib, deməmiş olsun. Ciddi desəydi, şüarları əlimdən alıb, paltarının altında gizlətməzdi. Mən o zaman onun sözünə inanmadım. Yenə də desə, inanmaram. Yüz dəfə də desə ki, əlində şüar görsəm, ikinci dəfə səni tanımayacağam, inanmaram ki, inanmaram. O nəzarətçi Qərə deyildi. Mən yanılmışam. Beynim işkəncədən yerindən oynamış kimidir. O kişi Qərə olsaydı, istintaq otağında saymazıyana durub baxmazdı. Heç olmasa, heyvan kimi boynuma nömrə salıb şəklimi çəkdiklərinə kövrələrdi. Mənimlə gizlənqaç oynayan, ovcuma göyqurşağına boyanmış şarları buraxıb gedən kişinin daxmalarda, zindanlarda nə işi

ola bilər? Qərə palıd ağacının kötüyündə ürək çəkən adamdır. Onun yeri bura deyil. Yadda saxla, gözünü aç, gözümə bax; bildin?!”

Qapının aşağı gözü açıldı. Bir yemək qabı içəriyə qoyuldu. Oturduğu yerdən bağırdı: “Yeməyiniz başınıza dəysin. Bu pəncərəni bağlayın, bura məgər Sibir dir?!”

Göz yenidən çırpılıb bağlandı. Yerindən qalxmağa belə gücü qalmamışdı. Ceyran yenidən duman kimi gözünün önündə canlanmışdı. Yəqin qapının gözü açıldığında, hava kimi içəriyə girmişdi.

“O kişi Qərə deyil. Mən bilirəm” – dedi. Ceyran isə onun qolundan yapışmış, yerindən qaldırmağa çalışmışdı. O dirsəklənib qalxmağa cəhd etsə də, yenidən yerində oturdu. – Burax... Qoy ölüm”.

Ceyran “dözməlisən” - dedi. – Hələ məlum deyil, nə vaxta qədər bura sənin yerin olacaq.

- Soruqdan öldürəcəklər məni, qoy aqlıq üstün gəlsin.

Ceyran çən kimi, xəyal kimi onun cansız bədənini bağına basmışdı. Yerindən qalxmaq üçün ona güc verirdi. Qoltuq ağacı olub, qollarının altına girdi. Yerindən qalxa-qalxa, boğazının qırtlağındakı səs dodaqlarında pıçılıya çevrilirdi.

- Gün təkcə bu gün deyil ki... Sabah da var. Özünü buraxsan nə istiyə dözə bilərsən, nə də soyuğa.

Ayağa durub qapıya tərəf getdi. Addımları arxasınca sürünsəydi də, yemək qabını götürdü. Əlləri titrəyirdi. Ceyran qulağının dibində idi:

- Yaşamaq üçün savaşılasan!

- Kimlərlə savaşımalıyam? Qərə kimiləri ilə?

Ceyranın səsi çən kimi qulağının dibində səslənirdi.

- İndi yemək vaxtıdır, vaxtı itirmə. Bir azdan gəlib qabı aparacaqlar. Yeməsən, əlindən alacaqlar.

Yemək qabını yerə qoyub, balışın üstündə oturdu. Üzünü dəmir qapıya tutdu:

- Eyyy, sənə deyirəm, eşit! Bu nə mənim mübarizəm deyil! Bildin? Eşitdin? Heç Qərənin də savaşı deyil!

Sulu yeməyi qaşıqladı. Suyun içində kələm parçaları üzürdü. Bir qaşığı ağzına qoydu. İliq kələmin dadı ürəyini bulandırdı. Ağzındakını qabın içinə tüpürdü.

Ceyran durmadan qulağına pıçıldaırdı:

- Dadına baxma. Dərman kimi ud getsin. Dərman kimi... Ye... Ye... Yeeeee.

Ceyranın səsi quyunun dibindən gəlirdi, ya yuxarıdan, bilmirdi. Ancaq səsi qulağındaydı. Bir yuxarı, bir aşağı qapının gözlərinə, gözlərdən də pəncərəyə baxdı. Pəncərə hələ də açıq idi. Bir az düşündü. Ceyranın səsi qulağının dibinə pıçıldaıya-pıçıldaıya, onu hipnoz etməkdə idi. Bir daha qapıya sarı döndü. Canlı bir varlıqla danışırmış kimi, qapıya bağırdı:

- İndi ki, Ceyran deyir, yeyəcəyəm, zəhər də olsa yeyəcəyəm. Lap elə sənin acığına yeyəcəyəm. Bildin?! Dur bax, gör necə bu qusuntunu yeyəcəyəm!

Əl parçası boyda kökə götürüb dişinə çəkdi. Kökə bayat idi. Diş kəsmirdi. Bir diş kökədən qopardıb, bir-iki qaşığı da suya doğranmış kələmdən hörtüldəyə-hörtüldəyə yeməyə başladı. Çörək ağzında böyüyürdü. Yeməyin yarısında gözü adyalın üzərinə səpələnmiş dırnaq qırıntılarına sataşdı. Qaşığı əlində qaldı.

* * *

Abacı Qərə Xanı ilə birlikdə bağ həyatından köçəndə, nağılların xəyali dünyası da köçəri quş kimi onun fikir aləmindən uçub getmişdi.

Nağılların əvəzinə kitablar yeni bir dünya açmışdı onun üzünə. Yeməyini yeyərkən dırnaq qırıntılarına baxmamağa çalışdı. Mövhum xəyalları düşünməmək üçün. Nədənsə bir an ona elə gəldi ki, şeytancıqlar dırnaq qırıntılarının altından onu izləyirlər. Bəlkə də o bilmədən yeməyinin içinə atılıblar. Abacı demişkən, “onu cinli-duvalı eliyəcəklər”. Şeytancıqlar etməsələr də, özünü buraxırsa, soyuq onu cinli-du-

valı edə bilər deyə düşündü. Yeməyini bitirmədən, dırnaq qırıntılarını yığıb palazın altına itələdi. Əllərinə su axıtmaq istəsə də, əlüzyuyanın yanından geri qayıtdı. Yeməyin dadına fikir vermədən yeməyə davam etdi. Canı qızıışsın deyə, ürəyi bulansa da, yeməyi yeyib bitirdi.

Çörək parçasından bir quş payı belə qalmadı. Qalxıb yemək qabını qapının gözü önünə qoydu. Yemək donmuş ağılı yenidən çalışdırmağa başlamışdı. Özünə gəlmişdi. Öz-özünə and içdi ki, bir də qapının gözünə, qapının gözündən baxanlara belə yalvarmasın. İndi yaxşı başa düşürdü ki, soyuq onun üçün kağızlara yazılmamış bir işkəncə hökmü kimi idi. Çağırsa da, bağırsa da, bu işkəncəyə dözməli idi.

Qapının gözü açılıb, yemək qabını geri götürdükələrində, yerindən belə qımıldanmadı. Ağzın doldurdu ki, “Bu pəncərəni bağlayın” – desin. Amma susdu. Barmağını bərkdən dişlədi. Qapının aşağı gözü örtüldü. Sözüünü udduğuna qürurlandı. Qapının yuxarı gözü açıldıqda, yenə də yerindən tərpənmədi. Dodağını dişlədi ki, dilinə mane olsun. Yuxarı gözdən gözlüklü bir qadın diqqətlə ona baxdı. Vədinə əməl edib. Susa bildiyinə görə daha da qürurlandı. Qürurlanmasını Ceyranın xəyalının canlanmasına borcluydu. Ceyran can dostuydu. Sağ olmasaydı da belə, onun həyatında, xəyalında yaşayırdı. Dar günlərinin dostuydu. Bəlkə də Ceyranın gözləri idi onun gözlərində məskunlaşan. Mərd baxışlarla nəzarətçiyə baxdı. Qadın heç bir söz demədən yuxarı gözü bağladı.

Qaş qaralıb. Pəncərə hələ də açıqdır. Tavandakı elektrik lampasının işığı beşlik fitilli olan lampadan belə cansızdır. Müvəqqəti təcridxanadakı kameranın divarları alçaq idi. Gecə-gündüz sönməyən lampa göydən sallanmışdı. İndi isə təkadamlıq kamerada, uca duvarların əhatəsində çıraq belə cansız işığıyla tavanda bəndə çəkilib. Dəmir şəbəkənin arxasında şaxtaya bürünüb. İşıq saçdıqca, sanki ağrı verir; canı çıxır.

Yumaq kimi yuvarlanıb. Soyuqdan başqa hər şey haqqında düşünməyə çalışır. Evlərində oturub çay içmək, yastıqlara dirsəklənib televizorda film izləməyin həsrət yangısı baş qaldırır içində. Yəqin bacısı hər cümə günü oduğu kimi, televizorda “Zənan-i kuçək” (“Balaca qadınlar”) filminə baxır. Samovar pəncərənin kənarındakı stolun üstündə qaynamaqdadır. Samovarin buğu otağın havasını buludlandırır. Anası onun təkadamlıq kamerada pəncərəsinin açıq olduğundan xəbərsiz halda otaq buxara bürünməsin deyər pəncərəni açıb mətbəxə gedir. Qab-qacağın səsi eşidilir. Evin dəyişilməz qanunudur: hər axşam qaş qaraldıqda, samovarin qurhaqur qaynaması, mətbəxdən qab-qacaq səsinin qalxması. Yoxsa anası demişkən, ev evə oxşamaz.

Yəqin indi anası ocaq başındadı. Yenə yüngül bir yemək bişirir. Atası vəfat edəndən bəri axşam yeməkləri yüngül olsun deyir. Evdə olan vaxtları dodağını büzüb yesəydi də, indi fikirləşir ki, yüngül yemək yoxsulluğu, pulsuzluğu bəhanə etmək deməkdir. Özlüyündə and içir. Evə dönsə, saatlarla oturub samovarin qaynamasını, mətbəxin qab-qacaq səsinə musiqi kimi dinləyəcək. Aclığa belə dodağını büzməyəcək. Hətta küçə başındakı məscidin minarələrindən qalxan azan səsinə belə qulaq asacaq.

Ötən günlərini düşünür. Bağ həyatının qonşu evlərilə indi qaldığı “ev”in yerlə göy arası qədər fərqi olduğunu düşünür. “Haradan başladı?” sualı başından əl çəkmir. Niyə sol fikirlilərin əhatəsinə düşdü? Niyə bacısı kimi anasının sözbəxan qızı ola bilmədi? Niyə gənc bir qız kimi oturub qapını döyən elçiləri gözləmədi? Niyə qohum-qonşunun qızları kimi əyin-başına, qaş-gözünə fikir vermək əvəzinə, gizli-gizli kitabların içinə cumdu? Yoxsa Ceyranın ölümünün günahı da onun boynundaydı? Ceyran özü könüllü olmasaydı, kim onu kitabların dünyasına çəkə bilərdi?!

İstintaq otağında olmasa da, özü qazi qılığında öz məhkəmə-sindədir. Məmurların önündə susub bəzən yalan danışsa da, yaxşı bilir ki, özlüyünə yalan söyləyə bilməz.

Hardan başladı? – Özlüyüdü onu sorğu-suala çəkən.

- Nə bilim! Başlandıaa.

- Sən başladın, yoxsa Ceyran?

- Mən cəhənnəmə getmirdim ki, özümə yoldaş axtarım.

Bir daha Ceyranın yoxluğunu xatırlayır. Özüylə özlüyü birlikdə onun yoxluğuna ağlayırlar.

“Ceyran mənim kitablarımı oxusa da, mən gedən döngələrdən getmədi. Yolunu özü seçdi. Mənimlə yolbir olsaydı, bəlkə indi burada, mənim yanımdaydı”.

Özlüyü səssiz-səmirsiz özünü izləyir. Onun isə ürəyindəki dərdlər, dilinin ucundakı sözlər çiban kimi deşilib, özlüyü ilə dərdləşmək istəyir. Sanki bağ həyatının qış gecəsidir. Kürsüsüz, ocaqsız, şaxta bir otaqda Abacının dilindən kamera divarlarına nağıl söyləyir.

Bəlkə də bağ həyatından başladı hər şey. Qərəxanın, Abacının getdiyi gündən. Notterdamın qozbelindən başladı. Qərə mədrəsinin kitabxanasına məxsus olan kitabı bizim evdə unutduğu gündən başladı hər şey. Onun yoxluğuna darıxdığımda, gündüzlər təndirxanaya sığınardım. Gedişinə ağladım. Getdiyində bağ həyatı soldu, ölgünləşdi. Gecələr onun həsrətini çəkərkən, anbarda sirkə, abqora, gülab rəflərinin altında, anamın sandığına dayanıb, 40 voltluq lampanın işığında kitabları vərəqlədikcə, yeni bir dünya kəşf edirdim. Hüqonun qozbelinin həyatı. Qaranı itirsəm də, Maksim Qorkinin “Ana”sıyla yumruğun, işçinin nə olduğunu anladım. Atam ölüm döşəyində ikən Səmədin “Qara Balıq”ını tapdım. Sonra biz də bağ həyatından köçdük. Qərənin özünü, xəyalını beləcə bütövlüklə itirdim. Qara Balıq yeni bir coğrafiyanın, yeni bir bölgənin yoluna gedən qapını açmışdı mənim üzümə. Qadağan olunmuş kitabların, qadağan yazıların bölgəsi... Yumruqlar, etirazlar, gecələr küçələrdə paylanan şuarlar, çağırış vərəqələri, mədrəsədə mitinqlər.

Bəlkə də son nöqtəni imtahanda bal toplayıb universitetə girə bilməməyim qoydu. Nə bilim! Bəlkə də bu sözlərin hamısı özümü aldatmaq üçündür. Hər şey bağ həyatından başladı. Qərənin getdiyi gündən, təndirxanadan. Ovcuma buraxdığı göyqurşaqlı şarlardan baş-

landı hər şey...

Özlüyü qazi yerində olduğunu unudub. Özünün sözlərinin təsirindədir. Özlüyü də özü kimi üşüyür. Özülə iç-içə yumaq kimi torpaq iyi verən adyali kürəklərindən başına çəkir. Soyuq özülə özlüyünü birləşdirib. İkisi də soyuqdan, şaxtadan donub susublar.

Gözü pəncərədə qalıb. Həyatı pəncərədən asılıdır bu gecə. Bəlkə də bir daha bağırıb çağırsa, onu şaxta dolu, buzlaq adlı kamerdan qurtarardılar. Şaxta onu ölümlə mübarizəyə çağırır bu gecə. Kim qələbə çalacaq?

Ceyran bir dəfəlik gedib. Geri dönməyəcəyini yaxşı bilir. Yoxsa dayanmaq üçün ona qüvvət verərdi. Özülə özlüyü bu gecə dondurucu şaxtayla baş-baş qalmalıydı. Şaxta, vəhşi bir heyvanın pəncəsi kimi pəncərənin şüşələrini cırmaqlayır. Bu onun ayıq vaxtı yaşadığı bir kabusdur. Qorxuyla inad düşüncəsində bir-birinə sarılıb-açılırlar. İki vəsvəsenin ortasında qalıb. İnad onu oturduğu yerə tikib ki, soyuqdan buz bağlasa da, cıncırını belə çıxarmasın. Zindanbanlarına yalvarmasın. Qorxu da üstəlik, onu zindanın küncündə donub, heçinə məhv olmaqdan qorxudur. Qapını vur sındır, döy, çağır, bağır; bəlkə pəncərəni bağlasınlar - deyir.

Şaxtadan gücsüzləşmiş canının əlində qalıb. Saatlar dayanıb. Sayğaclar zamanın donuq nöqtəsində hərəkətsiz qalıblar. İndi Abacının nağıllarındakı yerin mərkəzinə dayaq olmuş həyat ağacı təkadamlıq kameranın pəncərəsidir. Bağlanarsa, yaşaya biləcək; açıq qalarsa, donmuş saygac kimi olacaq. İkibaşlı düşüncəylə səhəri necə açdığını bilmədi. Bir gözündə qorxu, bir gözündə isə inad yuva salmışdı. Sir-sifətini görə bilsəydi, qorxuyla inadı bir-biriyə barışdırma bilsəydi, şaxtalı-sazaqlı gecəni səhərə çatdırma bilsəydi.

Tutulandan bəri gözü güzgüyə sataşmayıb. Sir-sifəti nə günə düşüb görəsən, xəbəri yoxdur. İndi güzgüsüz həyatın nə olduğunu yaxşı başa düşür. Güzgüyə baxıb, dözümlü olmaq üçün güzgünün ay-

dınlığına and içmək istəyir. Abacı “tanrını göydən yerə endirməyin” - deyirdi. “And içsəz, tanrının yerdəki bərəkətlərinə and için!”

Abacı sözünü vurğulamaq üçün hər zaman çörəklə çırağa and içərdi. Çıraqdan çox çörəyə and içərdi: “Çıraqsız yaşamaq olar, çörəksiz yox”. Dəqiqə başı “Çörək haqqı” - deyərdi. Süfrə başında əyləşəndə, çörəkdən bir parça qopardıb “bu çörəyə and olsun” - deyə and içərdi. Abacını görməyəli illər ötüb keçsə də, onun saflığı, sadəliyi, ondan eşitdiyi sözlərin, hekayələrin təsiri hələ də həyatından çıxmayıb. Zindan bucağında Abacının xəyalı belə ondan əl çəkmir. “Nə yaxşı Abacı varıymış” - deyə düşünür. Bir gün zindandan xilas olsa, Abacı kimi tanrını göydən yerə endirməyəcək. Nə çörəyə and içəcək, nə çırağa. Güzgüsüz günlərinin xatirinə, ölənə qədər güzgüyə and içəcək. Güzgü çıraq kimi yanmasa da, çörək kimi doyurmasa da, güzgüdür. Açıq-aydın yalançı dünyanın düşmənidir. İçində nə baş verirsə, üzünə yansısacaq. Güzgü çatlayıb sınırsa, onu da özündə sındıracaq. Qaranlıqda qaranlıq kimi parlayacaq, işıqda işıq kimi. Su kimi safdır, aydındır güzgü...

Bir an şiltaqlıq – Abacı demişkən – cin toxumu kimi düşüncəsinə səpilir. Güzgülənməyə hava kimi, nəfəs kimi ehtiyac duyur. Özünü görmək istəyir. Güzgülə göz-gözə dayanıb, hörüklərini açıb, qoca nəzarətçini düşünmədən barmaqlarını saçında gəzdirmək istəyir. Güzgünün gözünə girib, gözlərinin qarasında itib-batmaq istəyir.

Əlindən buraxdığı fürsətə heyifslənir. Yemək qabını geri qaytarmadan, heç olmasa qaşığın qabarıq yerində güzgülənə bilərdi. Şəklini aydın görə bilməsəydi də, varlığına, yaşadığına inana bilərdi.

Ceyranla birlikdə par-par parıldayan qaşıqların qabarıq yerində öz şəkillərinə baxıb, gülməkdən keçinərdilər. Qasığı üzlərindən uzaqlaşdırdıqca şəkilləri də kiçilib, onlardan uzaqlaşardı. Qasığı üzlərinə yaxınlaşdırdıqca, burunları böyüyüb, dodaqları şişkin görünərdi. Ceyran qabarmış şəklinə acıqlanıb, dilin çıxarıb, qaşıqdakı özünə acıq verərdi. “Gəl qaşığı tərsinə tutub baxaq” - deyərdi. Qasığı çevirib, arxa tərəfində öz əkslərinə baxardılar. Bədənləri qaşığın ucundan asılmış,

başları isə qaşığın dəstəsinə yapışardı. Tərs şəkillərinə doyunca gülüşərdilər.

İçində baş qaldırmış imkansız istəyi get-gedə artır. Tutulandan bəri özünü görməyib. Sanki bu an güzgülənərsə, hər şeyə dözə bilər. Nə olur olsun, bir saniyə də olsun özünü görməli idi. Üşüsə də, adyalı başından çiyinlərinə salır. “Güzgü yoxdursa, heç olmasın. Korlar kimi güzgülənəcəyəm” – deyir. Yaylığını açır. Başının kasası soyuqdan gizləyir. Elə bil başına hava gəlib. Döşlərinin üstünə uzanmış hö-rüklərini açır. Sol əlini güzgü kimi üzünə tutub. Sağ əlini qaşlarında gəzdirir, saçına çəkir. Barmaqları sanki daraqdır; şələlənməmiş tellərini daraqlayır. Güzgüyə yaxınlaşan kimi, az qalır əlinin içinə girsin. Amma nə üz-gözünü görə bilir, nə saçını. Gördüyü yalnız əlinin içindəki bir-birinin yolunu kəsmiş xətlərdir. Abacı hərəkəsin əlinin içinə baxsaydı, xətlərin kəsişməsindən necə yaşayacağını söyləyə bilərdi. Bir gün şiltaqlığı tutmuşkən, Qərən əlinin içindəki taleyini oxusun deyə, ovcunu açıb ona göstərmişdi. Abacı - sən uşaqsan, taleyin əlinin içində yazılmayıb hələ - demişdi. Abacıdan əl çəkməmiş, taleyini söyləməyinə israr etmişdi. Gözucu əlinin içinə baxıb, - çıraq haqqı bir şey görmürəm əlində - demişdi. İndi yaxşı başa düşürdü ki, Abacı əlinin içinə diqqətlə baxsaydı da, nə onun çəkdiyi acı günləri görə bilərdi, nə də zindanın şaxtabasan açıq pəncərəsini əlinin içindən seçə bilərdi. Zindan Abacının dum-duru su kimi dünyasında, düşüncəsində yerləşən bir anlayış deyildi. Onun tale dünyasında yalnız “üstünə günü gələcək, ya yox; həyatın uzun sürəcək, yoxsa qısa; ömürboyu neçə ərə gedəcəksən; neçə uşaq doğacaqsan” – kimi gələcəklər yer alırdı. Abacını düşünərkən, güzgülənmək kimi Abacını görməyə də ehtiyac duyurdu. Umidsiz, əli hər yerdən kəsilməmiş halda şəbəkənin arxasındakı cansız çırağa zillənirdi. Korları düşünür; “Korlar yəqin hissələrinə and içirlər. Nə çörəyi görə bilirlər, nə çırağı, nə də güzgünü. Çörəyin dadına görə bəlkə də çörəyə and içən bir kor tapıldı. Amma yəqin çıraqla güzgüyə and içən kor tapılmaz dünyada...”

Şiltaqlığı başından əl çəkmir. Uşaqlıq çağlarından bəri, içində

baş qaldıran şiltaqlıq hər zaman ona üstün gəlib. Güzgünün fikri beyninə ilişib. Özünü görə bilsəydi, şaxtaya belə dözə bilərdi. Bir baxımlıq güzgü heç olmasa dumduru bir su olsaydı.

Yuxuyla oyaqlıq arasındadı. Həyatın ortalığındakı hovuzun içində qırmızı balıqlar üzürlər. Suyun içində özünü görməyə çalışır. Əyilib hovuzun içinə baxdığına, beynində ildırım kimi bir fikir çaxıb keçir. Gözlərini açır. Kameraya girdiyində, birinci dəfə unitazın qapağını götdürdüyündə, dibində gördüyü dumduru su beynində canlanır. Şiltaqlığı onu yerindən qaldırır. Heç olmasa özünü unitazın dibindəki suda görməli idi. Qapağı qaldırıb, ora baxdığına ögüyür. Az qalır unitazın içinə qusa...

Balıqın üzərində çönbəlib oturub. Soyuqdan səsi də çıxmır. Beynindəki düşüncələr də canı kimi soyuqdan keyimək üzrədir. Gözlərini pəncərədən ayırmır. Onları açıq saxlamağa çalışır. Yumduğunda pəncərədən mövhüm varlıqlar aşağı enirlər. Əllərini uzaldıb onun göz qapaqlarını bir-birindən ayırmağa çalışırlar. Gözünü açınca mövhüm varlıqlar da yoxa çıxır. Göz qapaqları ixtiyarsız bir-birinin üstünə düşüb, bir yay gecəsinə açılır.

Orucluğun Əhya gecəsiydi. Kişilər məsciddə Əhya saxlamağa gediblər. Qadınlar isə hovuz qırağında, palaz üstə oturublar. Səsləri vızıltı kimi otağa gəlir. Ceyranla birlikdə pəncərənin önündə oturub. Qərə pəncərənin məhəccərinə dirsəklənib qorxulu sözlər danışır. Yoldaşlarının gördüyü cinlərdən deyir. Qərən ağzı tərپənsə də, səsi çıxmır. Haradan, necə onun cinlərdən danışdığını anlayır, özü də bilmir. Ancaq onun ağzından çıxan səssiz sözlərin qorxusu ürəyini titrədir. Kamera ilə bağ həyatının ortalığında asılı qalıb.

Gecə qaranlığa batan zaman, pəncərədən ona sarı uzanır. Ürəyi yaralı sərçə kimi çırpınır. Bir an ona elə gəlir ki, pəncərədən uzanan qaranlıq deyil, müvəqqəti saxlandığı təcridxanadakı qoca nəzarətçinin əlidir onun saçlarına sarı uzanır. Şələlənməmiş saçlarını hörür. Nəzarətçidən qorxur. Bağırmaq istədiyində, səsi boğazında boğulur.

Qoca nəzarətçinin əlini dişləmək istədiyində, əl saçlarından geri çəkilir.

Zilsəsli ilə bəmsəslinin səsləridir; bir-birinə toxunaraq səslər birləşib qulağının pərdəsini yaracaq. Səs durmadan ona “yaz!” deyir. Kağız-qələmsiz necə yazacaq deyə huyuxub qalıb. Əcaib xəyalların içində əl-ayaq atır. Div kimi biri Abacının yanında dayanıb, pəncərədən içeri baxır. Zilsəsli ilə bəmsəslinin səsləri div adamı gördükdə yoxa çıxırlar. Abacının nağıllarından xortlamış Ucubınıqdı. Dənizlərə körpü salmış sümüyünü pəncərədən ona sarı uzadır. Sümük sanki yerlə göy arasında qurulmuş körpüdür. Abacı pəncərədən onu səsləyir. Yerindən qalxır. Sümüyü nərdivan kimi istifadə edir. Təkadamlıq kameranın şaxta-sazağından Abacının isti, mehriban qucağına qaçmağı düşünür. Pəncərədən bayıra çıxarsa, bağ həyatında aşağı düşəcəyinə inanır. Nə qədər də yuxarı qalxmağa çalışırsa, qalxa bilmir. Sümük sürüşkəndir. Abacı pəncərədən əyilib, dayanmadan onu səsləyir. Qalxmaq üçün ayaq yeri axtarır. Uzaqdan it hürüşməsinin səsi gəlir. Ucubınıqdan qorxmasa da, itlərin hürüşməsi canına qorxu salır. Yoxsa zindanda deyil, gecənin yarısıdır! Evdə hər kəs yuxudaykən, küçədə evlərin divarlarından həyətlərə vərəqələr atır, şuarları elektrik ağaclarına yapışdırır. Elə isə bəs Ceyran hardadır? İtlərin hürüşməsi yaxınlaşır.

Gözlərini açır. Birdən-birə qalxıb, adyalı çiyinlərindən yerə atır. İki gözünü qapıya sarı qaçır. Dayanmadan onu yumruqlayır. Bağırır. Çağırır.

- Nə olar, gəlin bu pəncərəni bağlayın...

Qapının ayağına düşüb, hönkür-hönkür ağlayır. Qapı bağlıdır. Onun səsini eşitmir. Qapı gözlərini onun bağırtısına belə açmır. Başmağını çıxarıb qapıya vurur. Qapı danqıldayır. Pəncərədən əyilmiş, onu səsləyən Abacını axtarır. Abacı getmiş, onun yerinə qorxulu, şaxta-sazaqlı qaranlıq kameranın içinə uzanır. Dayanmadan başmağı ilə qapını döyür:

- Sən allah, gəlin bu pəncərəni bağlayın...

Səsi hönkürtülərinin içində itir. İçini çəkir...

Qapının aşağı gözünün önündə qıvrılıb, yumaq kimi cansız bir can kimi sementin üstünə düşüb. Tər pəncərəyə belə taqəti qalmayıb. İtlərin hürüşməsi kəsilib. Bağ həyatının palaz üstündə oturmuş qadınların səsidir uzaqdan gəlir. Birisi pəncərədən ona baxır. Pəncərədən baxan Abacı, yoxsa Abacının nağıllarındakı qaraçuxa olduğunu seçə bilmir.

Abacının nağıllarındakı seçilmiş adama çevrilib. Qayın ağacı təkadamlıq kameranın ortasında bitib. Qol-budağı pəncərəyə sarı uzanır. Abacı yuxarıdan onu səsləyir. Ağacdən yuxarı qalxmağa çalışır. Ağacın kötüyündə qazılmış pilləkanlara ayaq qoyur. Göy, təkadamlıq kameranın tağında yerləşib. Hər pilləyə ayaq qoyduqca, göyün bir qatı arxasında qalır. Göy, göyqurşağının rəngindədir. Pilləkanları qalxdıqca qat-qat rəng dəyişir. Pəncərəyə yaxınlaşdıqca göyün rəngi gümüşə çalır. Ayın ruhu buludlara calanıb. Pəncərəyə çatmağa tələsir. Pilləkanlardan qaçmaq istədiyində, büdrəyib tərəsi üstə dəmir qapının önündə yerə düşür.

Qapı gözlərini açmadan açılır. Səs qulağında vızıldaıyır. Sanki bir pətək bal arısı onun üstünə qonur. Qulağının dibində vızıldaıyır. Qollarına, ayaqlarına tikan batır. Üzünə toxunan isti nəfəsi hiss edir. Qollarından yapışib yerindən qaldırmağa çalışanlar... Abacıdır, yoxsa Qərə, bilmir.

Bəlkə də bağ həyatının gecəsində palaz üstündə oturmuş qadınlardır...

